

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM V PRAZE V LETECH 2001 – 2002

Zdeněk Dragoun a kolektiv

Začátek úvodní části pravidelného příspěvku o archeologických výzkumech, věnovaných problematice středověkého vývoje Prahy, by se dal téměř doslova opsat z minulé zprávy. Intenzita stavebních a tedy i archeologických prací v Praze si udržuje vzácnou stabilitu, což znamená realizaci zhruba 50 významnějších archeologických výzkumů ročně. Nutno ovšem upozornit, že do tohoto čísla se nezapočítává řada výzkumů především na okraji Prahy, které se dotýkají výlučně problematiky vývoje pravěkého osídlení našeho hlavního města. Od těchto zpráv bylo před lety upuštěno ze dvou důvodů – především proto, že rozsah článku výrazně rostl a pak také z toho důvodu, že ve sborníku *Archaeologica Pragensia* se objevila podobná rubrika, soustředěná právě na pravěké výzkumy. Situace se ovšem od té doby proměnila, zmíněná rubrika se neudržela a i sborník samotný již nevychází tak pravidelně, jak tomu bylo v minulosti. Povšimneme-li si i mnohaletých odmlk ve vydávání *Staleté Prahy* (i když i u nyní se údajně blýská na trochu lepší časy), pak je potřeba Pražskému sborníku historickému a především jeho vydavateli gratulovat v úspěšném pokračování. Možná bude vhodné se nad prezentací ryze pravěkých výzkumů ještě znovu zamyslit.

Vzhledem k tomu, že úvod zpráv o pražské archeologii za rok 2001 a 2002 vzniká na jaře roku 2003, mohu doplnit i další informace, které navazují na některá sdělení minulého úvodu. Tak vytipovaná archeologicky zajímavá místa v pražském historickém jádru zůstávají stále ještě ve hře o svoji výkopovou nedotknutelnost, ale situace s novým územním plánem Pražské památkové rezervace se příliš vpřed nepohnula. Zato rozsahem i kubaturou s žádným dosavadním nesrovnatelný výzkum v areálu kasáren Jiřího z Poděbrad na Náměstí Republiky již je dnes v plném proudu a zprávy o jeho výsledcích budou jistě tvořit jádro příštího příspěvku, protože právě roky 2003 a 2004 jsou na jeho terénní část vyčleněny. A závěrem můžeme upozornit i na to, že název Státní památkový ústav v hlavním městě Praze vydržel pražskému památkářskému pracovišti právě inkriminované dva roky 2001 a 2002 a že dnes se již honosí v nové památkářské struktuře novým jménem, co do délky, srozumitelnosti, zapamatovatelnosti a zkracovatelnosti podstatně horším než Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody blahé paměti. Ale o tom podrobněji až příště.

Chceme-li charakterizovat obsah předkládaného příspěvku, pak je možné si povšimnout úbytek výzkumy provázených stavebních akcí na Pražském hradě a na Starém Městě, a naopak růst počtu výzkumů v ostatních částech pražského historického jádra – na Malé Straně, v Josefově (byť drobných) i na Novém Městě. Zajímavým faktem je i značný nárůst výzkumů mimo historické jádro, snad konečně náznak určitého omezování stavebních aktivit v centru a jejich přesun do okrajových částí metropole.

Pokud bychom chtěli hodnotiti přínos referovaných výzkumů k poznání pražské minulosti, bylo by možné vyzdvihnout další doklad opevnění malostranského podhradí v Nerudově ulici, vhodně využívající reliéf prostoru levobřežního podhradí. Velmi překvapujícím objevem je raně středověký příkop, nalezený v prostoru Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v Karmelitské ulici. a vymežující a chránící patrně drobnější, funkčně zatím nespecifikovatelný areál. Upozornit lze i na odhalení části pohřebiště 10. století na ploše hospodářského dvora v areálu Strahovského kláštera a vyslovit lítost nad jeho zničením v 17. století, konkrétně v roce 1683. Rovněž odkrytí torza dvou obtížně interpretovaných raně

středověkých příkopů v prostoru dnešního Karlova náměstí představuje zcela neznámý prvek historie zdejší části pražského podhradí, podobně jako nedaleký hrob z 10. století. Důležité doklady o podobě málo poznané středověké zástavby Horního Nového Města přinesl výzkum v areálu Lidového domu v Hybernské ulici. Krátký a nevelký výzkum v domě čp. 205/I v ulici Na zábradlí jednoznačně vyřešil otázky spojené s podobou a dalším vývojem románského centrálního kostela sv. Jana Křtitele a překvapivě odkryl i zbytky jeho kamenného předchůdce. Významné pozůstatky raně a vrcholně středověké fáze osídlení byly objeveny na Náměstí OSN ve Vysočanech.

Na závěr již jenom technickou poznámku. Nadmořské výšky jsou (a napříště budou) uváděny v baltském výškovém systému, který je již závazný pro všechny, tedy i pro archeology.

Zdeněk Dragoun

PRAHA 1 – PRAŽSKÝ HRAD**JIŘSKÉ NÁMĚSTÍ**

V roce 2001 pokračoval záchranný výzkum v souvislosti s předlažbou Jiřského náměstí. Archeologické práce se soustředily zejména na pás terénu (cca 30 x 4 m) u severní stěny Starého královského paláce. Archeologické terény se zde dochovaly ve třech úzkých pruzích navzájem oddělených výkopy recentních inženýrských sítí. Asi 30-50 cm silné souvrství obsahovalo složitou stratigrafii a 55 jednotlivých objektů. Nejstarší část z nich náležela do 10. století (keramika s kalichovitou profilací okraje), zčásti do jeho počátků (keramika s límcovitými okraji). Přítomnost malty v několika objektech dokládá existenci zděné stavby kdesi v okolí. Do 11. století náleží torzovitě dochované dřevěné konstrukce nejméně 3-4 staveb, a to minimálně ve dvou horizontech. Nejmladší část objektů tvořily série kúlových jamek, patrně pozůstatky stavebních aktivit (lešení ?) v přilehlém Starém královském paláci. Nečetný materiál je datuje do 15. a 16. století.

Další větší odkryv proběhl podél severní průčelí kostela Všech Svatých (cca 15 x 1,5 m). Odhaleno bylo základové zdivo, sestávající ze dvou fází. Starší z nich můžeme datovat do doby Petra Parléře (před rok 1386) a je pravděpodobně pozůstatkem nerealizované či nedokončené lodi kostela. Svědčí o tom stejná profilace soklové římsy dochovaná na nejzápadnějším úseku základu, totožná s profilací na závěru presbytáře kostele. Mladší fáze základu náleží kostelu obnovenému po požáru v roce 1541, tj. do období před rokem 1580.

V kanalizačním průkopu před vchodem do čp. 2 – bývalého Tereziánského ústavu šlechtičen byla zachycena románská ohradní zeď knížecího okrsku, porušující zahloubený objekt z 10. století.

Jan Frolík, ArÚ

STŘEDNÍ KŘÍDLO

Na přelomu let 2001 a 2002 proběhl zjišťovací a záchranný výzkum doprovázející zřizování nového schodiště v severní části Středního křídla, které odděluje II. a III. hradní nádvoří. Křídlem prochází románská hradba z 1. poloviny 12. století a také linie staršího valového opevnění. Rekonstrukční práce byly využity k vyhloubení sondy, která měla ověřit míru dochování archeologických terénů, údajně značně narušených při rekonstrukci objektu v 50. a 60. letech 20. století. Sonda prořala přízemí napříč křídlem od vnitřního líce románské hradby k jeho východnímu průčelí. V sondě bylo zjištěno v hloubce přibližně dvou metrů zjílovatělé skalní podloží, kryté původním půdním horizontem. Na něj nasedá nevysoké souvrství se dvěma úrovněmi drobných objektů (kúlové jamky, žlábek s dřevěným trámem). Část náleží ranému středověku, část může být také pravěká, patrně z období knovízské kultury. Do souvrství se zahluboval příkop, zčásti zjištěný při východní hraně sondy. Jedná se o tzv. nejstarší příkop, prozatím registrovaný na třech místech hradního obvodu (Císařská konírna, Lobkovický palác, nově Střední křídlo). Dokumentace z roku 1929 ukazuje, že byl zachycen také již při záchranném výzkumu v průchodu mezi II. a III. nádvořím, ale jeho význam nebyl tehdy (pro absenci nálezů ?) rozpoznán. Příkop je datován do starší části 9. století. Příkop byl vyplněn a překryt jílovitým souvrstvím, v jehož rámci byl zjištěn dřevěný trám ve směru východ-západ. S ním nějakým způsobem souvisí fragment vyplétaného plotu ve směru sever-jih a snad také plocha vyložená dřevěnými fošnami východně od plotu. Celá tato situace by měla náležet také ještě 9. století. Následovala nálezově nejvýraznější etapa spojená s vybudováním dřevohlinité hradby. Těleso sestávalo z náspu, proloženého 12 dochovanými úrovněmi dřevěného roštu, a současně budované plenty z opukových kamenů. Opevnění prodělalo nejméně jednu úpravu. Před ním byl vyhlouben příkop, v jehož výplni se dochovaly dvě úrovně životních nečistot 10. a 11. století. Dřevohlinité opevnění zaniklo po vybudování

románské hradby, která byla založena do nejhlubší části příkopu před valem. Po vybudování kamenné hradby byla zbylá část příkopu zaplněna destruovaným tělesem staršího valu. Následující vývoj již není celistvě doložen, terén byl snížen v 16. století a povrchově narušen v 50. a 60. letech 20. století.

Jan Frolík, ArÚ

CHRÁM SV. VÍTA

V roce 2002 probíhalo restaurování parlérovských náhrobků knížat Bořivoje II. a Břetislava II. V hrobce Břetislava II. byla objevena novověká dřevěná schránka. Její vyzdvižení a průzkum ukázaly, že hrobka byla otevřena v roce 1824 a kosti přeneseny do nové schránky. Tehdy nalezená středověká autentika je dnes uložena v Národním museu. Antropologický průzkum překvapivě ukázal, že kosterní materiál náleží nejméně 6 jedincům (minimálně tři dospělí, dvě děti a jeden juvenilní jedinec). Mezi nimi nelze spolehlivě identifikovat mužské kosti. Jako příměs byly zjištěny zvířecí kosti, náležející nejméně sedmi živočišným druhům. Bohatý paleobotanický materiál není prozatím vyhodnocen. Zdá se, že hrobka neobsahovala kosterní pozůstatky knížete Břetislava II. (+1100). Nalezené kosti byly po ukončení průzkumu uloženy v nové olovené schránce zpět do hrobky.

Sousední hrobka Bořivoje II. (+1124) nebyla od roku 1373 zřejmě otevřena. Průzkum mikrokamerou konstatoval přítomnost rozpadlé dřevěné schránky, kostí a kamenů. Bylo rozhodnuto hrobku jako poslední nezkoumanou parlérovskou tumbu prozatím neotevírat.

Jan Frolík, ArÚ

JELENÍ PŘÍKOP

V roce 2001 proběhl záchranný výzkum v souvislosti s budováním tunelu hrází Prašného mostu. Na průřezu hrází se podařilo odlišit její původní jádro pocházející z let 1769-1771, tedy z období tereziánské přestavby Pražského hradu, od sutí přisypaných v 1. třetině 19. století. Sledován byl průběh tereziánské štoly (z cihel zděné jádro se silnou opukovou obezdívkou), do níž byla v souvislosti s nasypáváním jádra hráze svedena voda potoka Brusnice. Vedle novověké až subrecentní kuchyňské keramiky, kachlů, stavební keramiky, skla, zvířecích kostí byla získána kolekce kameninových nádob, menší soubor kůží, dále dýmky, píšťalka, fragmenty odlévacích nádob na kule, kamenné závaží, kostěné polotovary, drobné soubory raně středověké a vrcholně středověké keramiky. K nejcennějším nálezům patří kadlub pro odlití lidské tváře, mince Fridricha Augusta II. z roku 1752 a fragment spodní části menší nádoby zdobené červeno-figurovou technikou ze 4. stol. př. n. l.

Kateřina Tomková, ArÚ

PRAHA 1 - HRADČANY

LORETÁNSKÁ ČP. 106/IV

Záchranný výzkum v objektu doprovázel celkovou rekonstrukci domu realizovanou v letech 2001 - 2002. Prováděné zemní a stavební práce postihly celou zastavěnou plochu a dvůr, drobný výkop byl otevřen v Loretánské ulici. Bylo zjištěno, že historické terény byly opakovaně narušovány během několika etap stavebních aktivit, které probíhaly na této parcele v období posledních pěti století. Středověké a starší terény se ve sledovaném prostoru nedochovaly. V severní části objektu byla prozkoumána stratigrafie novověkého souvrství nasedajícího přímo na rostlé podloží, v ostatních případech byly narušeny pouze novodobé navážky. Nově byl odhalen zasypaný podzemní prostor po východní straně vstupní chodby

domu. Nejvyšší úroveň podloží byla zjištěna na dvoře, v bloku terénu uchovaném mezi základy stojících zdí, kde dosáhla kóty 273,99 m n.m. (tj. asi 0,8 m pod úrovní současného povrchu).

V zástavbě čp.103/IV, 104/IV a 106/IV byla stavebně historickým průzkumem vysledovaná souvislá linie mocného kamenného zdiva, považovaného za úsek gotické hradby z poslední třetiny 14.století. Hradební zeď směřovala podél jižní hrany hradčanského návrší od Strahovské brány a opevnění Vyššího Města Hradčan ke Strahovu, kde se snad napojovala na „Hladovou zeď“. Předpokládáme, že v objektu čp.106/IV se „hradba“ skrývá v jádru stojících zdí v suterénu, obojí líc byl však zcela pozměněn během mladších stavebních úprav. Krátký úsek zdiva „hradby“ s dochovaným původním severním lícem a jeho vnitřní stavbu bylo možné sledovat v renesančním sklepe v západní části objektu. V celém zkoumaném profilu o výšce 0,9 m bylo 1 m mocné zdivo skládáno z opukových kamenů na hlínu obsahující zrna vápna. První čtyři řádky nad základovou spárou byly na severní straně zarovnané do líce. Ve vyšší úrovni byl líc posunut o 20 cm k jihu a lícové kameny pojeny tvrdou šedobílou maltou. Úroveň ústupku leží 1,60 m pod úrovní maximální kóty podloží zjištěné v objektu čp.106/IV. S největší pravděpodobností byla svrchní partie „hradební“ zdi v líci osekána a opětně osazena novou plentou při stavbě renesančního sklepa. Pod „hradební“ zdí, ve výplni základového vkopu, byl nalezen zcela ojedinělý zlomek raně středověké keramiky.

Po východní straně zkoumaného úseku gotické „hradby“ byla objevena odpadní jímka, jejíž obvodové zdivo bylo do „hradby“ vloženo. Vztah objektů jímky a „hradby“ se nepodařilo během výzkumu vyřešit. Jímka o vnitřních rozměrech 1,4 x 1,8 m byla obezděna 0,4 m mocným zdivem z kamenů dovnitř lícovaných, vylámaných z podložních křemitých hornin a z opuky, spojovaných maltou. Na skalním povrchu, na kótě 266,50 m n.m. dosáhlo dno jímky hloubky cca 8 m od úrovně dnešního terénu. Jímka byla u stropu zaklenuta nepravidelnou cihlovou klenbou. Dochovala se v ní původní výplň tvořená fekálními a odpadními vrstvami o celkové mocnosti cca 4 m, které byly ještě v mladší době (barokní?) jednorázově zasypány stavebním odpadem. Soubor nálezů, které odpadní vrstvy doprovázely, lze předběžně datovat do průběhu 16. století. Kromě četných zlomků keramiky (vzácně i celé nádoby) zde byly zastoupeny výrobky ze skla (poháry, láhve), kovové artefakty, ale i zlomky stavebních materiálů (kameny, dlaždice, cihly). V celé produkci se vyskytuje několik kusů luxusního zboží, jehož příkladem je i nalezená bohatě zdobená rukojeť příboru vyrobená v kombinaci kosti, dřeva a několika druhů kovu. Ve spodní vrstvě výplně se nacházely kusy strusky a torzo odlévací nádoby, které by mohly dokládat kovářské řemeslo vzpomínané v objektu v 70. a 80. letech 16. století. Uloženy v příznivém prostředí se v dobrém stavu dochovaly přírodniny a předměty z organických materiálů, jako je dřevo, kůže a textil. Podle výsledků prvních palynologických rozborů převažují ve vzorcích bylinné pyly, určena byla zrna pylu hřebíčku či vinné révy.

Iva Herichová, ArÚ

HRADČANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 68/IV

Výzkum v roce 2001 byl vyvolán rekonstrukcí renesanční ohradní zdi do Kanovnické ulice. Výkop pro odvzdušňovací kanál byl vedený podél zdi v zahradě, přilehlém dvorku a zčásti i v severním křídle budovy. Během zemních prací bylo narušeno téměř výhradně novověké či novodobé souvrství navážek, místy až smetištního charakteru, které je součástí terénu navýšeného v nezastavěné části objektu v době jeho barokní přestavby. V jedné ze sond byl v hloubce 1,85 m pod současným terénem (na kótě 256,47 m n.m.) zastížen povrch dláždění z obdélníkových dlaždic, pravděpodobně starší úroveň terénu náležejícího některé renesanční fázi objektu. Na bázi další sondy poblíž místa lomu ohradní zdi byla odkryta vrstva opukových kamenů spojovaných hlínou, vytvářející v linii kolmé na ohradní zeď líc obrácený

k západu. Pojivo obsahovalo zlomky raně středověké keramiky. Nejspodnější partii ohradní zdi v téže sondě tvořil blok staršího zdiva shodné dispozice. Byl poskládán na hlinu z plochých opukových kamenů a jeho líc obrácený k jihu směrem do hloubky předstupoval ve sklonu 75°. Relikt zdiva, který nebylo možné datovat, je nejstarší situací odkrytou během výzkumu. Raně středověká keramika z druhotných poloh byla vybrána i z novodobého souvrství v sondě uvnitř severního křídla objektu, což dokládá přítomnost raně středověkého osídlení v samotné lokalitě a jejím okolí. Povrch rostlého terénu nebyl zastižen. Zdokumentován byl vnitřní i vnější líc ohradní zdi zbavený omítek, přičemž byly odhaleny čtyři druhotně zazděné otvory (okénko a tři průchody), místy se zachovanou omítkou v ostění.

Iva Herichová, ArÚ

STRAHOVSKÝ KLÁŠTER

a) V chrámu Nanebevzetí Panny Marie a sv. Norberta došlo v roce 2001 k úpravám v dnešní sakristii, která je umístěna v prostoru jižní části transeptu konventního chrámu. Pod rozebranou podlahou byly zaznamenány recentní násypové vrstvy a zjištěn mohutný základ snad ještě románského oltáře v ose jižní apsidy. V západní části sakristie byla zachycena větší opuková deska, na hladkém povrchu lemovaná obvodovou plastickou páskou a na bocích profilovaná. S největší pravděpodobností se jedná o příkrov středověkého hrobu, když samotná deska nevypadá jako záměrně zhotovená deska náhrobní, ale spíše byl pro tento účel druhotně použit prvek sloužící původně jinému účelu – nejspíše deska oltářní mensy.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

b) Další záchranný výzkum proběhl rovněž v roce 2001 na tzv. hospodářském dvoře. Pod archeologickým dohledem byly nejprve v podstatné části areálu odstraněny recentní terénní vrstvy, které nasedaly přímo na geologické podloží. Již při dohledu nad stavebními pracemi bylo zřejmé, že v severozápadním koutu dvora se kumulují dochované archeologické nálezy. Zdejší situaci proto řešil plošný záchranný výzkum.

Zhruba uprostřed přetínalo zkoumanou plochu zdivo základového charakteru, probíhající ve směru sever – jih. Přítomnost okrové malty, jejíž podstatu tvořil velmi jemný písek s nepříliš bohatým obsahem vápna, vypovídá podle dřívějších nálezů na lokalitě o jejím barokním původu. Tato zeď, směrem k jihu odstraněná při mladších planýrkách, částečně překrývala základ o rozměrech cca 180 x 170 cm, tvořený jednou vrstvou opukových kamenů, kladených do hlíny. Jedná se zřejmě o základ starší konstrukce, jejíž interpretaci ani přesnější datování nálezové okolnosti neumožňují.

Výjimečným příkladem zahloubených archeologických objektů byla spodní partie pravěké jámy. Ta měla kruhový půdorys o průměru cca 150 cm a kotlovitý průřez. Z její výplně bylo získáno několik zlomků keramiky, která pravděpodobně náleží přechodu mladší a pozdní doby kamenné, patrně počátkům kultury nálevkovitých pohárů

Nejvýznamnějšími archeologickými objekty bylo 13 kostrových hrobů nebo jejich částí. Záchranný výzkum v prostoru tzv. hospodářského dvora zaznamenal patrně jednu z posledních částí slovanského hřbitova, který v místech kláštera fungoval několik staletí před založením premonstrátské kanonie. Jednalo se pravděpodobně o značně rozsáhlý areál, když jeho další části byly nalezeny severně od konventního chrámu a dále k východu i v zadní části parcely domu čp. 152/IV. Jedná-li se o jediné pohřebiště (torza hrobů u domu čp. 152/IV neobsahovaly žádné chronologicky průkazné nálezy), pak vzdálenost mezi jeho mezními zjištěnými body dosahuje úctyhodných 250 m.

Získané nálezy svědčí pro relativně bohatě vybavený hřbitov. Z 13 hrobů, v nichž se dochovaly kosterní pozůstatky, jich 7 prokazatelně mělo milodary a podstatné recentní

narušení kostry u 4 dalších hrobů mohlo i zde zničit hrobovou výbavu. Ve dvou případech byli zemřelí vybaveni pouze nožem, v jednom nožem a nádobou a v jednom případě vědérkem. Tři pohřby (dítě, dospělá žena a mladý jedinec antropologicky neurčitelného pohlaví) provázely do hrobu náhrdelníky a záušnice (s ohledem na tyto nálezy lze předpokládat, že se i v neurčeném případě jednalo o mladou ženu). Veškeré jantarové výrobky pocházejí podle analýzy infračervenou spektroskopií od Baltského moře.

Skladba hrobové výbavy je analogická dřívějším nálezům severně od konventního kostela, které byly datovány do 9. – 10. století, když u nejstarších prvků hrobové výbavy bylo možno pozorovat velkomoravské vlivy. Hroby odkryté v letošním roce tyto prvky již postrádají a spíše lze uvažovat o jejich příslušnosti k mladšímu horizontu pohřebiště, t. zn. do průběhu 10. století. Tomuto datování odpovídá i umístění v pravděpodobně okrajové části pohřebiště (s výjimkou ojedinelého hrobu již pohřebiště nepokračovalo do prostoru jižně od hospodářského dvora). Nálezová situace, v níž se dochovaly hroby pouze v nejnižší, severozápadní části hospodářského dvora, jednoznačně vypovídá o planýrkách, které v podstatné části dvora pohřebiště zlikvidovaly. Na základě zápisu z r. 1673 ve strahovském diariu V. M. Franka můžeme zánik podstatné části pohřebiště v těchto místech přesně datovat. Latinský text, hovořící o založení hospodářského dvora, dodává: „Když z něho zemi k hradbám odváželi, vykopali dělníci mnohá mrtvá těla, u jejichž lebek byly přiloženy jednotlivé hrnečky“. Až na situování zmíněných nádob, které bylo jistě v nohou zemřelých, hovoří uvedený zápis naprosto přesně o likvidaci raně středověkého hřbitova. Případné drobnější nálezy jako korálky a záušnice pravděpodobně tehdy unikly pozornosti. Kromě likvidace zásadní části samotného pohřebiště je třeba litovat i toho, že některé z povšimnutých nálezů nebyly jako kuriozity v klášteře uchovány.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

c) Zjišťovací sonda, realizovaná v souvislosti s chystanými stavebními úpravami objektu čp. 134/IV na dvoře kláštera v chodbě při západním průčelí objektu, zaznamenala v roce 2002 cca 1 m vysoké recentní násypy, pod nimiž bylo dokumentováno částečně dochované historické zvrstvení terénu. I jeho jednotlivé prvky jsou ale až novověkého původu, když v těchto místech alespoň zčásti vyrovnávaly terén, původně poměrně příkře klesající k severu a poněkud povlnněji k východu.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

PRAHA 1 – MALÁ STRANA

BŘETISLAVOVA ČP. 517/III

Výzkum byl vyvolán rozsáhlou přestavbou domu, jejíž součástí bylo vybudování podzemních garáží. Hlavní plochu výzkumu tvořil přibližně obdélníkový dvůr domu o rozměrech cca 22 x 17 m (tj. cca 374m²). Dokumentována byla též kanalizační šachta hloubená ve sklepě domu. Před plošným výzkumem byly v předchozích letech realizovány zjišťovací sondy. Nejstarší antropogenní situaci představuje raně středověký příkop, který byl situován ve směru východ – západ v severní čtvrtině parcely. Příkop byl zahloubený do podložních svahových sedimentů, jejichž povrch byl ve výšce 208,60 m. Původní hloubka příkopu byla okolo 5 m. Dochovaná šířka příkopu je 5 - 6,7 m, ale protože severní polovina příkopu byla zničena mladšími zásahy, byla jeho původní šířka minimálně dvojnásobná. Z nejstarších zásypových vrstev pochází nevelký soubor keramiky 10. - 11. století. Příkop zanikal v několika fázích. Severně od jižního svahu příkopu se nacházela opuková zeď. Zeď byla vyžděna z lomové, nahrubo opracované opuky, která byla kladena na hlínu. Mezi opukou se v jednom případě uplatnila i cihla vysoká 8 cm, typická pro gotické období. Tato zeď byla postavena na starší

zdi. Niveleta jejich rozhraní se nacházela přibližně ve výšce 206,60 m. Spodní zeď byla z větších opukových kamenů kladených na hlínu. Chronologické zařazení zdí je značně obtížné. Mladší byla překryta vrstvou s nálezy keramiky 16. století. V jihovýchodní části dvora bylo odkryto několik do podloží zahloubených raně až vrcholně středověkých objektů. Jednalo se o torza různě velkých jam, jejichž bližší interpretace není možná. Ve výplni stratigraficky nejstarších objektů byly nalezeny zlomky keramiky z nádob s kalichovitou profilací okraje. V průběhu 16. století došlo na lokalitě k rozsáhlým terénním úpravám, při kterých byla odstraněna jak nejvyšší partie podloží, tak i středověká část nadložních vrstev. Ty se dochovaly pouze v jihozápadním rohu dvora. V jejíž části parcely bylo při hloubení štol pro kanalizační přípojku ze sklepa domu směrem pod Břetislavovu ulici objeveno koryto zaniklého malostranského potoka, které bylo vyplněno písčítými sedimenty. Ty obsahovaly kromě střípků opuky, uhlíků, vzácně i zlomky cihel a keramiky 2. poloviny 13. až 14. století. Koryto bylo zahloubené do starších svahových sedimentů minimálně z úrovně 205,94 m. Jeho dno bylo na niveletě 205,50 m. Spíše se jednalo o dílčí meandr tohoto potoka, než o hlavní vodoteč.

Jan Havrda, SPÚ HMP

CIHELNÁ ČP. 101/III – HERGETOVA CIHELNA

V lednu až březnu 2001 probíhaly další etapy záchranného výzkumu při rekonstrukci objektu Hergetovy cihelny. Dokumentační práce se soustředily do prostoru nově budovaného technického zařízení pod stávajícím dvorním traktem. Stavební jamou byly v celém objemu (až do hloubek kolem 4 m od současného povrchu) zachyceny novověké navážky, které se střídaly s mezivrstvami písčítých přírodních splachů. Nejhlouběji uložená antropogenní souvrství byla rozebírána plošně archeologickou metodou. Kromě množství stolní glazované keramiky (16. - 18. století) se podařilo vyzdvihnout zlomky kadlubů reliéfních kamnových kachlů, mj. s poprsím Jana Husa z poloviny 16. století.

Jan Zavřel, SPÚ HMP

KARMELITSKÁ ČP. 379/III

V návaznosti na dlouhodobě trvající rekonstrukci objektu byly v letních měsících roku 2002 realizovány rozsáhlejší výkopy ve dvoře domu, při kterých proběhl archeologický výzkum navazující na již v minulosti provedené práce (viz. PSH XXXI, s. 355-356). Nejvýraznějším zásahem byla šachta pro technické zázemí objektu o velikosti 2 x 2 m a hloubce cca 4 m. Vrchní přibližně 2,5 m mocná partie nadloží byla tvořena heterogenními, často druhotně přemístěnými hlínami s příměsí stavebního materiálu, do kterých se zahlubovaly novověké inženýrské sítě. Vznik uvedeného horizontu lze spojit s dobou výstavby barokní palácové budovy a s následnými úpravami dvora. Pod mocným příkrovem navážek se nejvýrazněji projevil rozměrný výkop probíhající v západovýchodní orientaci a zasahující svým dnem do podložních terénů. Na dně výkopu se nalézalo těleso břidlicovými kameny obloženého a překrytého kanálu (povrch krytu 189,58 m n. m.). Stáří a přesná funkce tohoto již v minulosti odkrytého objektu nebylo zjištěno. Z jistotou lze však potvrdit existenci trativodu před výstavbou barokního paláce, který jeho průběh přerušoval.

Výkop kanálu spolu s dalšími blíže neurčenými jámami výrazně poničil nejstarší nadložní situaci, která se dochovala na zkoumané ploše pouze v několika nevelkých ostrůvcích (povrch 190,20 m n. m.). Zachované sídlištní souvrství o mocnosti 50 cm bylo tvořeno převážně prachovitojílovitými hlínami s příměsí organických zbytků, mazanice, opuky a zlomků diabasů, které na úrovni 189,70 m nasedaly na podložní svahové hlíny. Pouze ve dvou

případech povrch podloží narušovaly drobné kúlové jamky. Získaný keramický materiál umožnil zařadit nárůst souvrství do průběhu 10. – 12. století.

Sousední, převážně liniové výkopy svou hloubkou do 2 m zasáhly pouze do novověkých navážek stavebního charakteru a zděných konstrukcí, které lze dát do souvislosti s palácovou stavbou a jeho dvorním zázemím.

Jaroslav Podliska, SPÚ HMP

KARMELITSKÁ ČP. 385/III

V zjišťovací sondě vykopané uprostřed dvora jižně od kostela P. Marie Vítězné byla objevena v hloubce 2,7 m (kóta 192,00 m) podlaha pozdně středověkého nebo raně novověkého domu, tvořená kamennou dlažbou, položenou přímo na podloží. Dům zanikl při požáru, který dokládá mohutná požárová vrstva obsahující velké množství prejzů, jež se nalézala na podlaze domu. Pro malé rozměry sondy (2 x 2 m) se nepodařilo zjistit velikost ani vnitřní uspořádání objevené stavby. V mělkém výkopu v severozápadním rohu dvora byl odkryt jeden barokní hrob, v kterém byla kromě kosterních zbytků nalezena čelenka z měděných drátků. Na dně 4 m hluboké sondy v jihovýchodním rohu dvora bylo pod mohutným novověkým zvrstvením terénu odhaleno torzo zahloubeného středověkého objektu z 2. poloviny 13. století. Současně se při výzkumu podařilo zdokumentovat sklon původního velmi svažitého terénu.

Jan Havrda, SPÚ HMP

KARMELITSKÁ ČP. 388/III

V průběhu roku 2002 proběhl archeologický výzkum při realizaci výkopových prací v interiéru a exteriéru objektu bývalého klášterního kostela sv. Máří Magdalény, přestavěného v průběhu 19. století na užitkový objekt. První skupinou zásahů byly dvě ručně hloubené vstupní šachty pro inženýrské sítě, umístěné přibližně ve středu objektu při Karmelitské ulici a na rohu Karmelitské a Hellichovy ulice. První šachta o velikosti 2 x 2 m byla realizována do hloubky 4 m od úrovně současného povrchu (192,56 m n. m.). Pod nevýraznou vrstvou recentních násypů se nalézalo masivní kamenné zdivo náležející pilíři barokní chrámové stavby. Se zdí souvisel rozměrný základový vkop, porušující na značné ploše původní zvrstvení historického nadloží. Nevelké zbytky původních terénů se podařilo ve větší míře zdokumentovat pouze na východní straně sondy. Vrchní partii neporušených terénů tvořily vrstvy stavebního charakteru, vyplňující původně rozsáhlejší blíže neurčitelné výkopy. Vznik uvedeného horizontu lze nejspíše dát do souvislosti s pozdně středověkou a raně novověkou městskou zástavbou z doby před výstavbou barokního chrámu. Vrstva opukové drtě, jejíž báze se nalézala na úrovni 191 m n. m., představovala chronologický mezník, oddělující nejstarší dochovanou sídlištní situaci od výše uložených stavebních vrstev. Nevýrazné souvrství porušovalo několik v superpozici umístěných jámových a kúlových objektů, které se zahlubovaly spodní partií do přírodního podkladu. Nevýrazné množství datovacího materiálu však neumožnilo detailnější datování situace. Pouze na základě několika zlomků keramiky je možné nejstarší polohu nadloží zařadit na přelom raného a vrcholného středověku. Antropogenně narušená úroveň podložních svahových hlín se nalézala na kótě 190,60 m n. m. Zcela negativní informaci přinesl výkop druhé šachty, která byla vyhloubena pouze do již recentně poničené situace výkopu pro kanalizační sí.

Druhý rozsáhlý zásah do terénů byl proveden v interiéru stavby formou liniového výkopu o délce cca 70 m a hloubce 1 – 3 m. Dokumentací několika řezů v prostoru bývalé chrámové lodi byla zjištěna situace výrazných recentních navážek o mocnosti cca 1,5 - 2 m, které překrývaly zbytky obvodových zdí s podlahovou úrovní náležející původní domovní

zástavbě. Nevelký keramický soubor datuje vznik odkrytých konstrukcí do průběhu 16. století. Obdobná situace byla odhalena i ve východním křídle objektu.

Jaroslav Podliska, SPÚ HMP

KARMELITSKÁ ULICE ČP. 528/III A 529//III

V roce 2001 byly dokončeny archeologické výzkumy, které byly vyvolány rekonstrukcí budovy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v Karmelitské ulici a které v jeho areálu probíhaly s přestávkami od roku 1999. Výkopy spojené s rekonstrukcí horní budovy (čp. 529/III) bohužel nepřinesly hlavní výsledek – poznání raně středověkých terénů vně románského objektu, jehož podstatná část je dosud v suterénech budovy dochována. Hlavním důvodem byly mohutné novověké planýrky, které zde zcela změnilly původní úroveň terénu.

Podstatně závažnější výsledky přinesl výzkum v trase budoucího výkopu pro kolektor, který ve více jak 50 m dlouhé a necelé 3 m široké trase probíhal nádvořím areálu zhruba ve směru jih – sever. Nepočítáme-li terény vzniklé novověkými úpravami, rozlišil výzkum ve vývoji osídlení lokality tři základní horizonty. Osídlení 12. (?) a 13. století bylo lépe dochováno v jižní části dvora, neboť v jeho severní a střední části došlo při stavbě současných budov a úpravě dláždění k razantnímu snížení terénů. Ze zmíněného časového období se zde dochovalo 20-30 cm silné kulturní souvrství prokládané ohništi, mělkými jámami a křovými jamkami. V jižní části dvora překrýval sídlištní horizont hrobové nálezy. Jde bezesporu o část pohřebiště náležející k románské stavební etapě bývalého kostela sv. Vavřince. Bylo zde zdokumentováno celkem 47 hrobů vesměs orientovaných hlavou k západu. Ve většině hrobových jam byly nalezeny zbytky dřeva rakví, část hrobů měla kamenné obložení a výjimečně byla odkryta i deska překrývající hrobovou jámu. Protože v dalším průběhu výkopů nebyly hroby zjištěny, předpokládáme, že výzkum zachytil východní konec celého pohřebiště. Ohrazení nebo jiné terénní vymezení hřbitova ale nebylo zjištěno.

Horizont hrobů částečně překrýval nejpřekvapivější nález výzkumu, mohutný příkop. V severní a střední části výkopu pro kolektor byl příkop, vyhloubený do petřínských svahových hlín, široký téměř 6 m a hluboký více než 4 m (jeho dno bylo dokumentováno na úroveň 188,60 – 189,00 m), v jižní části výkopu byl široký necelé 3 m a zahloubený přibližně o 1 m méně. Jeho průběh, který byl zachycen v délce více než 40 m, se v podstatě shodoval s trasou výkopu pro kolektor, vedl tedy téměř rovnoběžně s Karmelitskou ulicí s tím, že jeho nejjihněji odkrytá část se stáčela směrem k východu. Vzhledem k tomu, že výzkum musel být striktně omezen pouze na plochu trasy kolektoru (který byl užší než samotný příkop), podařilo se jen výjimečně odhalit horní polohy kónických stěn příkopu. Jeho šířka byla proto ve většině případů dokumentována ruční pedologickou sondou zaraženou do stěn stavebního výkopu. Striktní vymezení plochy výzkumu nadto znamená, že se nepodařilo získat informace o terénní situaci mimo průběh příkopu. Tyto skutečnosti podstatně ztěžují jak datování, tak interpretaci tohoto neočekávaného nálezu. Podle nálezů keramiky ve výplni byl příkop už ve 12. století zaplněn. Za našich současných znalostí širších historických souvislostí a stavu zpracování výzkumu by jakékoli hypotézy o datování a funkci tohoto útvaru byly zatím pouhými spekulacemi.

Michal Tryml, SPÚ HMP

KARMELITSKÁ PPČ. 389 A 390

Při rekonstrukci tzv. školní zahrady u čp. 545/III na petřínské stráni severozápadně od kostela P. Marie Vítězné bylo zaznamenáno pouze novověké zvrstvení terénu a to hlavně při úpatí svahu. Dokumentováno bylo torzo patrně barokní tarasní zdi, která byla situována rovnoběžně se svahem. Základová spára této zdi nedosahovala na povrch podložních svahových hlín.

V horní části zahrady (severozápadní část parcely č. 390) byla mocnost novověkých vrstev minimální a 10 až 70 cm pod povrchem svahu se nacházelo pevné skalní podloží. Ve spodní části zahrady blízko úpatí svahu byla mocnost novověkých vrstev větší a výška povrchu podloží zde zjištěna nebyla.

Jan Havrda, SPÚ HMP

KARMELITSKÁ ULICE PPČ. 1050

a) Záchranný výzkum proběhl v souvislosti s rekonstrukcí kolektoru vedoucího napříč Karmelitskou ulicí mezi oběma budovami MŠMT. Protože nešlo o nový výkop, omezil se výzkum na dokumentaci a vzorkování vzniklých řezů. Hlavní výsledkem bylo ověření úrovně a charakteru jednotlivých středověkých i novověkých fází dláždění Karmelitské ulice.

Michal Tryml, SPÚ HMP

b) Rekonstrukce tramvajového tělesa v Karmelitské ulici byla pokračováním a druhou etapou stavby, zahájené rok před tím v ulici Újezd (viz dále). Hlavní část výzkumu v terénu proběhla v březnu a dubnu v časovém režimu striktně omezeném harmonogramem stavby. Podobně jako v první části akce byla i zde úkolem výzkumu dokumentace všech ohrožených a ničených historických terénů. Od první části se provedení výzkumu lišilo: 1) mnohem menší plochou staveniště, což při koncentraci různých dodavatelských firem komplikovalo situaci (v podstatě neexistovalo místo, kde by se nestavělo), 2) větší hloubkou historických terénů od dnešního povrchu, který směrem k Malostranskému náměstí stoupá, 3) s jednou výjimkou i absencí plošných výkopů. Proto musela být metoda provádění výzkumu (s několika výjimkami) omezena na dokumentaci a vzorkování stěn výkopů hloubených stavebními firmami. Větší hloubka historických terénů sice způsobila jejich lepší dochování, na druhé straně ale mělčí výkopy pro inženýrské sítě nedosáhly často podloží. Protože ne vždy bylo možné vlastními silami výkop prohloubit, zůstala v těchto případech nejstarší terénní situace nepoznána.

Stručně lze výsledky nejdůležitější výzkumu shrnout následujícím způsobem:

Nejstarší horizont je prezentován především nálezem příkopu, který přetínal ulici v její jižní části zhruba od západu k východu. Jde bezesporu o pokračování situace, která byla poprvé zjištěna na nádvoří budovy MŠMT - čp. 528/III (viz výše). Kromě tohoto ojedinělého útvaru, jehož funkce a datování není zcela jasná, patří do nestaršího horizontu i tři zahloubené objekty, které byly zachyceny v plošně omezených výkopech ve střední části ulice. Ve všech sondách byly dokumentovány dlažby komunikace, od nejstarší, která překrývala zmíněný horizont a kterou lze pravděpodobně datovat do 12. století, až po dlažby novověké. Výzkum přispěl k lepšímu poznání jejich rozlohy, skladby i použitého materiálu. Rekonstrukce vodovodní přípojky do domu čp. 382/III poskytla poměrně vzácnou možnost dokumentovat vnější líc románské zdi stavěné kvádríkovou technikou, patrně kamenného ohrazení areálu dvorcového charakteru. Na několika místech výzkumu bylo odkryto vodovodní dřevěné potrubí. Operativní dendrochronologická analýza odebraných vzorků jednoznačně určila rok 1559 jako datum porážení borovicových kmenů, z nichž bylo potrubí vybudováno. Vzájemná superpozice potrubí a mladších dlažeb se tak může stát podkladem pro poznání a datování mladších úrovní komunikace.

Michal Tryml, SPÚ HMP

LÁZEŇSKÁ ULICE ČP. 485/III

V hloubce 0,7 m pod dlažbou dvora Velkopřevorského paláce byl při rekonstrukci domovního plynovodu dokumentován povrch vrstvy se středověkými nálezy. Její geneze není na základě malého rozsahu zastižené situace zřetelná a není možno rozhodnout, zda vrcholně středověké keramické zlomky byly v primárním či redeponovaném uložení.

Jarmila Čiháková, SPÚ HMP

MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 2/III

V roce 2002 pokračovala několika etapová rekonstrukce budovy Matematicko – fyzikální fakulty UK plošně drobnými výkopy. Na stěnách výkopů pro kanalizaci (celková délka cca 40 m, hloubka 1,3 – 2,2 m) na nádvoří bývalého jezuitského profesního domu (povrch 198,20 m n.m.) byly zastiženy středověké situace jen torzovitě, v celkové délce cca 7 m. V jihozápadním rohu nádvoří byl zjištěn fragment raně středověkého objektu s dřevěnou konstrukcí z 10. století – patrně dřevěného stavení. Báze výkopu podlahy (?) tohoto stavení se pohybuje okolo kóty 197,00 m n.m. Do jeho zásypu byl zapuštěn hrob náležející asi ke gotickému hřbitovu vedle farního kostela sv. Mikuláše (dno hrobové jámy 197,62 m n.m.). Na střední a východní části plochy nádvoří byly raně středověké stratigrafie zničeny sérií plošně rozsáhlých a hlubokých vrcholně středověkých a renesančních jam. Konsolidované bahnitě náplavy, tvořící v raném středověku ve střední části nádvoří podloží (povrch 196,70 m n.m.), nečekaně vypovídají o výrazně odlišném a složitějším geologickém utváření tohoto prostoru, než se dosud předpokládalo.

Výkop výtahové šachty v sousedním prostoru nepodsklepeného přízemí zasáhl jímku vyzděnou z opuky s maltovým pojivem, zasypanou při stavbě Domu Professe v 17. století. Jímka byla pečlivě čištěná a byla zaplněna výlučně zásypem při ztrátě své funkce. Z doby funkce nebyl nalezen žádný materiál. V předcházející etapě stavby v roce 2000 proběhl v sousedství výzkum, který objevil pozůstatky komunikace 9. století, v prostoru letošní sondy však byly všechny starší nadložní vrstvy pod výchozí úrovní místnosti (196,80 m) odstraněny již v minulosti a k počátkům osídlení tak sonda nepřispěla. Při rozebírání jímky mohly být sledovány jen podložní vrstvy, do nichž byla jímka založena, ale žádné doklady lidské přítomnosti nebyly ve vrstvách podloží zjištěny.

Jarmila Čiháková, SPÚ HMP

MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 258/III

Výzkum v prostorách HAMU probíhal v zimě a na jaře roku 2002. Vyvolaly ho statické poruchy v nepodsklepené jižní části západního křídla Lichtenštejnského paláce mezi nádvořím a zahradou, které měly být řešeny technologií s velkým množstvím vytěžené zeminy. Lokalizací na plochu průjezdu a jižně od něho výzkum navázal na několikaletý záchranný výzkum při rekonstrukci paláce pro potřeby HAMU v letech 1990 – 1993.

Pod přízemním prostorem jižně od dnešního průjezdu byl objeven neznámý, zcela zasypaný sklep s dodatečně vloženou cihlovou plentou, z níž vycházela již v minulosti přerušovaná cihlová klenba. Opuková zdíva za plentou zůstala nepoznána. Také pod průjezdem byl sklep, známý, zasypaný při rekonstrukci v letech 1991-1993. V dnešní době lze zachování historického nadloží pod západním křídlem paláce předpokládat jedině v podélném pásu mezi východní obvodovou stěnou nyní souvislých suterénních místností a dnešní východní fasádou západního křídla. Povrch podlahy přízemí v době zahájení výzkumu ležel ve výšce 205,10 m. Báze konstrukce lokálně dochované cihlové dlažby bývalého sklepa na úrovni 201,6 m n.m.

se stala výchozí úrovní pro plošný detailní výzkum. Tak bylo na ploše 81 m² rozebráno 85 m³ vrstev, z 95% tvořených raně středověkými a pravěkými uloženinami.

Při hloubení sklepa v renesanci či v gotice se stavebníci zastavili až na rostlém materiálu svahovin v jižní části zkoumané plochy. Odstranili tak do hloubky 201,60 m n.m. veškeré nadloží včetně povrchu 10. století, po němž se pohybovali stavitelé a uživatelé velké dřevěné stavby stojící v 10. století na tomto místě, jejíž podlaha byla mírně zapuštěna pod okolní terén. Podzemní části stavby a část interiéru, ležící pod okolním terénem, zůstaly pod barokní (?) podlahou sklepa zachovány a byly výzkumem rozebrány a zdokumentovány. Podle předběžných interpretací jde o kovárnu, jejíž délka byla větší než 13 m a šířka větší než 4,5 m. Byly z ní zastíženy podzemní dřevěné základy jižní a západní obvodové stěny z borovicových klád, podlaha z rozložené organické hmoty a množství železářské strusky. V průběhu 10. století byla kovárna pravděpodobně důkladně přestavěná. Výzkum zjistil i rituální praktiky, které stavbu kovárny provázely – hlavu zatím neurčeného domácího zvířete a hrst peckovitého ovoce v přímé souvislosti s dřevěnými základy stavby. Pod výkopem pro podlahu kovárny z 10. století se dochovaly starší fragmenty série ohnišť také se struskou, a bytelně zpevněného pravouhlého místa, které mohlo tvořit podklad např. pro kovadlinu. Zatím nelze rozhodnout, zda i starší fáze kovárny byla v interiéru, či zda fungovala pod širým nebem nebo přístřeškem. V kovárnách se rovněž tavilo sklo a vyráběly skleněné předměty té doby. Ze sklářské výroby starší kovárny jsme našli jen slitky sklovité hmoty (první zbytky sklářské výroby v Čechách z raného středověku), z mladší kovárny zbytky nádoby na tavení skla. Do vrstev základových vkopů i usazených uvnitř objektu se dostalo mnoho stěpů keramických nádob, přesleny, kostěná šídla i několik dřevěných předmětů.

Zpracovávání železa na tomto místě při úpatí hradčanského svahu bylo starou tradicí, nejpozději od doby přibližně po roce 800. Dokládá to existence bývalého povrchu (201,20 – 201,30 m n.m.) se starohradištní keramikou, na němž ležely kousky železných rud a další zbytky po výrobě železa, v hloubce 3,2 m pod dnešním průjezdem. Povrch té doby je pohřben pod cca 0,5 m vysokým nánosem svahové hlíny, která se z okolních svahů sesula před 2. polovinou 9. století, do níž byla ohniště starší kovárny v závěru 9. století zapuštěna.

Jarmila Čiháková, SPÚ HMP

MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 271/III

Stěžejní otázkou při výzkumu v suterénních místnostech domu bylo ověření případné existence pohřebiště, z něhož byl při stavbě sousedního domu čp. 270/III zvaného U Klíču v roce 1912 v hloubce asi 4 metry objeven lidský hrob s nádobou se značkou na dně, zdobenou jednou trojhrotou hřebenovou vlnicí. Archeologickému průzkumu byly podrobeny veškeré výkopy pod podlahu suterénu, jejichž hloubení probíhalo za přítomnosti pracovníků výzkumu. Ani při hloubení výkopů, ani při pečlivé analýze stěn výkopů nebyly zastíženy žádné stopy raně středověkých hrobů.

Suterénní prostory v čp. 271/III jsou na dvou nivó. Průchozí místnosti pod uliční frontou s výchozí výškou podlahy cca 191,50 m n.m. doplňuje samostatná místnost jižně od schodiště s výchozí výškou 192,50 m. Nejdůležitějším zjištěním v hlubší části sklepů je získání kóty původního raně středověkého povrchu 191,66 m n.m. a skladba svrchních vrstev nadloží, shora uzavřených 0,2 m mocnou vrstvou vyvinuté hnědozemě. Původní povrch se dochoval nad úrovní podlahy ve špatně přístupném koutě v místě, které po barokním (?) snížení podlahy zůstalo pod mělkou základovou spárou nepodezděné. V malé místnosti pod loubím byly v podloží nalezeny dva drobné pravěké stěpy. Malá místnost dále na sever, zasahující pod náměstí, byla původně hlubší a veškeré raně středověké situace v ní lze pokládat za plošně zničené. Novověké zásypy zde zasahují minimálně do hloubky 189,85 m, tj. do

hloubky 1,8 m pod původní terén. Také v ústřední suterénní místnosti bylo ve výkopech zjištěno velké množství novověkých amorfních výkopů.

V jižní malé místnosti byla při východní obvodové stěně archeologicky pracovníky výzkumu hloubena jáma pro kotel rozměrů 2,3 x 2,6 x 0,8 m. V podmáčených jílovitých hlínách bylo rozeznáno několik úrovní zcela zetlelých dřevěných konstrukcí a superpozice navzájem se porušujících výkopů. V jihozápadním koutě téže místnosti, kde bylo zapotřebí doplnit podezdění, byl rovněž pracovníky výzkumu připraven výkop 2,4 x 1,2 x 0,4-0,6 m. Mezi oběma výkopy ležela hluboká kanalizační rýha, která zničila všechny přímé souvislosti. V jz. rohu místnosti byla objevena série tří „podlah“ ze silných fošen, oddělených od sebe vrstvami přirozeně nanesených břidličných svahovin. Fošny byly kladeny ve směru S-J, každá z podlah byla podložena opracovanou kládou či trámem. Spodní fošny výrazně klesaly k jihu, i u svrchních se tendence klesání k J v menší míře projevovovala. Na žádné z podlah se nedochoval nános z doby její funkce. V hloubce potřebné pro podezdění byl výkop sektoru 2 ukončen. Ani v jámě pro kotel nebyl proveden výkop až na podloží raného středověku, dosáhla ho jen pedologická sondýrka. Zastihla podloží v hloubce 191,06 m n.m., tj. 0,6 m pod tehdejší povrchem.

Podle dosavadních výzkumů na Malé Straně lze soudit, že nalezené dřevěné „podlahy“ náleží k systému dřevěných základových konstrukcí objevenému pod Mosteckou ulicí (viz PSH 31, s. 358), jehož část byla patrně zastižena i v Karmelitské ulici (viz PSH 30, s. 260), neboť polohopisné situování nálezů je s takovou interpretací v souladu. Proto lze o nalezených dřevěných úrovních mluvit jako o dřevěných vozovkách komunikace či prostranství 10. století, propadající se na tomto místě do nějaké starší výplně rozsáhlejšího objektu, a proto častěji obnovované a navyšované.

Jarmila Čiháková, SPÚ HMP

MALTÉZSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 477/III

Primárním cílem průzkumných prací (vyhodnocení zjišťovacích vrtů) bylo zjištění základových spár zdí a ověření charakteru podloží pro potřeby zakládání staveb. Archeologické vyhodnocení vrtů umožnilo upřesnit poznatky o mocnosti, charakteru a stáří historického nadloží. Protože většina vrtů procházela nejdříve základovými partiemi novověkých (barokních a mladších) zděných konstrukcí, jejichž mocnost se pohybovala od 2 do 3 m, nebyly jimi zachyceny novověké (patrně) barokní polohy nadloží. Podle charakteru vrstev zachycených prvním vrtem nelze vyloučit, že středověké nadloží začíná již na kótě 190,22 m (t. j. 0,64 m pod úrovní dvora). Středověké zvrstvení terénu bylo v jiném vrtu zachyceno minimálně v intervalu 188,35 – 189,20 m. Zde byla objevena vrstva nebo výplň objektu, kterou je možno na základě nálezů typické vrcholně středověké keramiky prokazatelně datovat do 14. století. I další vrty při jižní zdi dvora prošly patrně zahlobeným vrcholně středověkým objektem. Pro malou hloubku vrtů nebylo možné zjistit úroveň jeho dna. Vrt v jihozápadní části dvora zachytil zaniklou středověkou jímku, aniž dosáhl jejího dna. Další středověké zvrstvení terénu bylo dokumentováno v posledním vrtu, kde pod opukovou zdí (základová spára 188,65 m) byly rozpoznány 3 vrstvy o celkové mocnosti 0,45 m. Báze středověku by zde byla na kótě 188,20 m, t. j. 2,8 m pod úrovní dvora.

Jan Havrda, SPÚ HMP

MALTÉZSKÉ NÁM. ČP. 478/III

Dohledem v průběhu celkové rekonstrukce domu v roce 2001 nebylo konstatováno narušení středověkých terénů. Stavební činnost se jich dotkla v jediné sklepní místnosti domu při pokládání nové podlahy, kdy se po odstranění stávající objevily tmavé bahnitě usazeniny.

Stejně byly objeveny v roce 1990 výzkumem při zřizování přístupové šachty ke kanalizaci. Tehdy byl zjištěn jejich povrch na úrovni 188,16 m n.m. pod 2,3 m vysokým násypem přemístěného podloží. V roce 2001 se vyskytla příležitost získat k vrstvám bahnitých sedimentů další informace. Protože kromě srovnání povrchu nebyly stavbou zasaženy, bylo zde pedologickou sondýrkou provedeno ve dvou liniích ve směru Z-V sedm vrtů. Na obou je zachycen k východu se svažující svah prohlubně, který ani na délku 5,5 m nedosáhl jejího vrcholu. Prostřednictvím vrtů zastížený úsek dna klesá z kóty 186,90 do hloubky 185,34 m, kde je registrován pozvolný přechod do podloží, vyšší než 0,22 m. Vrty tak potvrdily původní předpoklad, že bahnité sedimenty jsou výplní raně středověké deprese. Pokud tato prohlubeň měla symetrický průřez, pak její šířka překračovala 11 m a hloubka 2,8 m. V souvislosti s ní se uvažuje o korytu dnes zaniklého Malostranského potoka. Dva keramické soubory z povrchu sedimentů odkrytých pod podlahou sklepa obsahují zlomky nádob 11. století. Několik úlomků z nádob z 2. poloviny 13. století dokládají konečný zánik deprese v té době, patrně při opevňovacích pracích zmíněných pro rok 1253 jedním z pokračovatelů Kosmových.

Na dvoře domu byla rozšířena a prohloubena původní statická sonda u východní obvodové stěny domu. Obnažila raně gotické zdivo hradební zdi johanitské komendy, které je známé z písemných pramenů k roku 1253. Sonda prokázala, že ještě v hloubce 2,3 m (188,84 m) pod dnešní úrovní dvora je zdivo hradby nadzemní, s plochami roztírané malty na povrchu. Obnažený úsek vnějšího líce hradby byl stavěn z lomového opukového kamene. Hloubení sondy muselo být ukončeno pro prostorovou stísněnost, aniž by se podařilo dosáhnout základové spáry hradby či alespoň úrovně povrchu v době jejího založení.

Jarmila Čiháková, SPÚ HMP

MÍŠEŇSKÁ ULICE ČP. 69/III

Dům, který byl postaven v místě arcibiskupské (později Thunovské) zahrady mezi lety 1736 – 1744, se nachází přibližně uprostřed bývalého koryta Vltavy, tj. prostoru, který nebyl v průběhu středověku zastavěn. V rámci průzkumových prací byla dokumentována 4,9 m hluboká sonda vyhloubená z úrovně přízemí (niveleta 190,32 m) severního křídla domu. Ani takto hluboká sonda nedosáhla k povrchu původního přednovověkého terénu. Zachycena nebyla ani základová spára mohutné opukové severní obvodové zdi domu. Nejsvrchnější partii nadloží tvořila poloha stavební suti, pod kterou se nacházelo souvrství písků místy i písčitých hlín nehojně s příměsí drobných zlomků opuky, malty, uhlíků a cihel. Geneticky se patrně jedná o náplav, který zde sedimentoval ještě v průběhu raného novověku. Dokumentovanou situaci komplikuje výskyt spáleništní polohy (ohnišť?) v rámci písčitého souvrství. Existence této polohy patrně dokládá přerušování ve vyplňování bývalého koryta Vltavy, ale pro nedostatek chronologicky citlivých nálezů není možné celou odkrytou stratigrafii detailněji datovat. Prohlédnut byl také cca 1,5 m hluboký výkop (187,40 – 185,90 m) v jihozápadním rohu sklepa domu, který narušil pouze písčité náplavové vrstvy vzácně se zbytky dřev, uhlíky a zlomky novověké keramiky.

Jan Havrda, SPÚ HMP

MOSTECKÁ ULICE ČP. 282/III

Při rekonstrukci domu byl pod podlahou jižní části současného sklepa domu objeven neznámý suterén zaklenutý cihlovou klenbou a vyplněný stavební suti. Výkopy pro inženýrské sítě v severní a střední sklepní místnosti hluboké 0,5 – 0,8 m narušily zahloubený objekt o minimální velikosti 6 x 3,5 m. Odkryta byla pouze západní hrana objektu, která se pozvolna svažovala směrem k východu. Zahloubení bylo dokumentováno hned pod recentní 26 cm

mocnou konstrukcí podlahy (povrch podlahy 188,90 m). Dno zahloubeného objektu se nachází pod niveletou 188,00 (maximální hloubka výkopů). V jeho zásypu byly objeveny drobné omluté zlomky starohradištní keramiky a současně i zlomky keramiky pravěké, vzácně i kousky strusky. Objekt byl zahlouben do druhotně přemístěných vrstev, v kterých bylo nalezeno několik omlutých, blíže neurčitelných pravěkých střepů. Patrně veškeré středověké situace mladší než starohradištní byly v místě stávajícího domu zničeny při hloubení suterénu ve vrcholném středověku.

Jan Havrda, SPÚ HMP

NERUDOVA ULICE ČP. 249/III

a) Třetí etapa zjišťovacího výzkumu před rekonstrukcí paláce na byty pro poslance Parlamentu ČR proběhla v roce 2001 v místě sjezdové rampy, která má podcházet zadním traktem budovy a ústít do podzemních garáží na velké jižní zahradě. V prostoru zjišťovací statické sondy byla zachycena součást raně středověkého fortifikačního systému pražského podhradí. Ve dvou stěnách sondy se podařilo dokumentovat obranný příkop, který zasahoval až do hloubky 5,2 m od povrchu dnešního dvora. Vzorkováním jeho výplně byly získány nálezy datující zánik funkce této části fortifikace předběžně do 10. století.

Jan Zavřel, SPÚ HMP

b) V roce 2002 došlo v rámci rekonstrukce objektu a výstavby podzemních garáží k provedení vlastního výzkumu. Od samého počátku archeologové označovali realizaci podzemních garáží z hlediska archeologické památkové péče za nevhodnou. Přes všechny předložené argumenty o jedinečném významu lokality se nepodařilo prosadit zásadní změnu projektu. Dílčí úpravou se stalo zmenšení garáží o jedno patro. Ovšem i tak došlo k odstranění unikátních archeologických situací. Výzkum se zde zaměřil především na severní polovinu zahrady, dále odkryv plochy přístupové komunikace, která prořala plochu západního dvora a zčásti interiér jižního palácového křídla. Hluboké výkopy prostorů pro technické zázemí objektu si vyžádaly plošný výzkum také v suterénu jihovýchodního křídla objektu.

Největší plocha výzkumu (prostor garáží) se nacházela na zahradě paláce. Pod původním povrchem zahrady (niveleta 212,28 – 211,40 m n.m.) se nalézalo mocné souvrství novověkých navážek, které byly tvořeny značně heterogenními polohami hlín a stavebních sutí. Mocnost novověkých navážek se zvyšovala směrem k jihu, tj. směrem dolů po svahu. V jižní části zahrady jejich výška přesahovala 6 m (jejich hloubka byla ověřena geologickou sondovací tyčí, která dosáhla na niveletu 206,20 m n.m.). Nejmhutnější nárůst terénu, při kterém došlo k vyrovnání svahu, proběhl patrně ve spojitosti s jednou z rozsáhlých přestaveb paláce někdy v průběhu 18. století. V jihozápadním rohu zahrady byla objevena uměle vyhloubená vodoteč. Její výplň tvořily zvrstvené písčité sedimenty (209,86 – 207,44 m).

Vrcholně středověké situace byly zjištěny pouze na několika místech zahrady. Pod nimi se nalézala šikmo po svahu ukloněná vrstva, tvořená druhotně přemístěnými svahovými hlínami mocná 0,6-1,5 m. Velice vzácně tato poloha obsahovala drobné zlomky středověké keramiky. Pod těmito přemístěnými svahovinami byla odkryta v celé severní třetině zahrady (tj. na ploše cca 48 x 7 m) poloha šikmo uložených opukových kamenů, vzácně byly přítomny i velké říční valouny. Vrstva byla ukloněna od severu k jihu, pod úhlem 40°-45°. Tyto kameny byly patrně původně součástí čelní kamenné plenty do doby výzkumu neznámé části raně středověké fortifikace podhradí, jejíž dřevohliněné těleso probíhalo severně od uvedené situace. Čelní plenta byla zcela odstraněna při pozdějších stavebních aktivitách. Pod kameny se nacházely 0,5 – 1,5 m mocné písčitohlinité svahoviny, které vyplnily příkop vyhloubený do

původně mírně ukloněného svahu. Předpokládaný původní sklon terénu se zde pohyboval od 4° do 16° (změřen byl přirozený sklon podložních vrstev narušených příkopem). Dokumentována byla pouze vrchní část severní stěny příkopu (210,65 - 205,82 m). Původní hloubka výrazně přesahovala 4,8 m, skutečné dno však dosaženo nebylo.

Při výzkumu v JV sklepe paláce byly zkoumány archeologické situace od podlahy sklepa až po úroveň podloží o celkové mocnosti 3 m. V jižní části plochy se podařilo odhalit hliněné těleso hradby o mocnosti 1,8 m s několika úrovněmi špatně dochovaných dřevěných roštů, které byly na severní straně zakončeny dřevěnou stěnou vymezenou dvojicemi kůlů. Na jednom z nich bylo provedeno dendrochronologické měření, z kterého vyplývá, že strom použitý na stavbu byl pokácen někdy po roce 940. Okrajová část vzorku byla však natolik poškozena, že nelze odhadnout počet letokruhů chybějících do letokruhu podkorního, který datuje rok kácení stromu. Odkryté těleso lze z největší pravděpodobností ztotožnit s raně středověkou dřevohliněnou fortifikací. K významným zjištěním patří existence dokladů staršího osídlení, které předcházelo výstavbě raně středověké fortifikace. Pod tělesem hradby byla objevena sídlištní vrstva a do podloží zahloubená jáma. Nejstarší horizont předběžně řadíme do 8.–10. století. Severně od fortifikace bylo v menší míře možné sledovat objekty a situace spojené s největší pravděpodobností s výrobou nebo zpracováním železa (vrstvy železářské strusky, superpozice výhní, objekt s diabasy). Tyto situace byly mladší než těleso hradby a předběžně je datujeme do průběhu 11. století.

Při výzkumu v prostoru dnešní výtahové šachty západně od JV sklepa byly zkoumány archeologické situace od podlahy sklepa až po niveletu 210,00 m. Úroveň podloží nebyla dosažena. Tento prostor se nacházel severně od raně středověké fortifikace. Byla zde dokumentována výplň části rozsáhlejšího zahloubeného objektu nejasné funkce. V jeho zásypu, který přiléhal k zadní (vnitřní) stěně zmíněné fortifikace byla nalezena keramika 10. – 1. poloviny 11. století. Raně středověké situace byly překryty valounovou dlažbou, nad kterou se nacházely novověké zásypy.

Jeden z nejvýznamnějších objevů v rámci výzkumu na parcele přinesl výzkum v místě budoucí nájezdové rampy do podzemních garáží v jižním křídle palácového objektu. Pod novověkými násypy bylo odkryto rozměrné těleso dřevohliněné fortifikace. Hradba byla postavena přímo na původním geologickém podloží lokality, které zde reprezentují svahové sedimenty. Maximální dochovaná výška byla 2,15 m, předpokládaná šířka činila 6 – 8 m, největší možná šířka tělesa nemohla dle terénní situace přesáhnout 8,5 m. Fortifikace byla zpevněna dřevěnými rošty. Prostor mezi dřevy byl vyplněn přemístěnými podložními svahovými hlínami, takřka bez druhotných příměsí. Konstrukci zadní (vnitřní) stěny tvořily dvojice mohutných sloupů a dřevěné desky (fošny), které byly umístěny mezi tyto sloupy. Přední (jižní) stěna hradby byla zničena nejpozději při výstavbě kamenných staveb. Předpokládáme, že byla tvořena čelní kamennou plentou vyskládanou z velkých opukových kamenů, jejíž destrukce byla rozprostřena jižně od hradby po celé délce zahrady paláce. Severně od fortifikace byla dokumentována část zahloubeného objektu. V jeho zásypu, který přiléhal k zadní (vnitřní) stěně fortifikace se nacházela mocná vrstva strusky.

Další část výzkumu proběhla při výkopech přístupové rampy do garáží v místech západního palácového dvora. Plocha dvora a místo budoucí rampy bylo před zahájením výzkumu zajištěno pilotáží a následně mechanicky zbaveno vrchní vrstvy tvořené betonovou deskou a recentními podsypy (původní výška povrchu dvora 216,24 – 215,92 m). Nejmladší situace pod recentním násypem náležela úseku pozdního středověku až raného novověku a souvisela s prostorem a zástavbou domovní parcely, obrácené uličním křídlem do Nerudovy ulice. Dokumentované souvrství tvořily především vrstvy stavebního charakteru. Vedle nich se na několika místech nacházely části zděných konstrukcí, náležejících pravděpodobně dvorní zástavbě parcely. Za zmínku stojí studna s opukovým roubením, umístěná ve středu dvora. K očekávaným nálezům patřila masivní opuková zeď spojovaná vápennou maltou o šířce 1,9

– 2 m a dochované délce 6 m, procházející v severojižním směru přibližně středem dvora. Jedná se o zbytek hradební zdi Malé Strany, jejíž výstavba bývá obecně kladena do období vlády Přemysla Otakara II. po roce 1253.

Vrcholně středověký horizont překrýval výrazně stratifikovanou a dosud plně neinterpretovatelnou situací, tvořenou polohami písčitohlinitých vrstev a opukových kamenů o celkové mocnosti 1 – 1,5 m. Vrstvy lomové opuky pokrývaly prakticky celou zkoumanou plochu v jižní části dvora. Mocnost opukové polohy, patrně destrukce, se zvětšovala směrem k jihu. Prostor na sever od této kumulace byl proložen polohami jílovitoprachovitých hlín a písků složených z břidlicových a opukových zrn. Tyto uloženiny je možno interpretovat jako ronové či splachové sedimenty, tj. nánosy dočasných, nepravidelných přívalů atmosférických vod. Početný nálezový materiál získaný z rozebírané situace datuje předběžně její nárůst do průběhu 2. poloviny 12. – počátku 13. století (keramika, mince). Původ obrovské kubatury opukového materiálu zůstává za současného stavu zpracování výzkumu stále nejasný. Pouze v poloze hypotéz se lze domnívat, že se jedná o pozůstatky blíže neznámé stavby sídlištního či fortifikačního účelu (?), jejíž vznik lze předpokládat v průběhu 11. – 12. století a která byla po svém zániku postupně převrstvena vrstvami přírodního a sídlištního původu.

Nejstarší horizont osídlení tvořilo výškově nevýrazné souvrství početně prostoupené zahloubenými objekty. Vedle mělkých amorfních výkopů neznámé funkce se především v jižní části zkoumané plochy podařilo odhalit skupinu kúlových a sloupových jam, které ve dvou případech vytvářely linii obvodové stěny nadzemních staveb obytného nebo hospodářského účelu. Možnou součástí těchto objektů mohl být cca 2 m do podlaží zahloubený obdélný prostor s výdřevou o rozměru 2,5 x 1,5 m (měřeno při dně výkopu). Keramika vyzvednutá ze zásypu objektů datuje předběžně jeho postupný zánik do 10. století. Do téhož období náleží i nárůst nejstaršího sídlištního souvrství s prezentovanými objekty. Přírodním podkladem se pro nejstarší raně středověké osídlení staly místní svahové hlíny, jejichž povrch klesal od 213,96 m v severní části plochy k 212,90 m na straně jižní.

Archeologický výzkum se vedle plošného odkryvu zaměřil také na liniové výkopy spojené s realizací husté sítě inženýrských sítí, především v prostoru hlavního palácového dvora a průjezdu do Nerudovy ulice. Nejmladší situace na ploše celého dvora byly tvořeny heterogenními navážkami s hojnou příměsí stavebního odpadu a recentními výkopy starších inženýrských sítí. Na severní straně dvora se nacházely spáleništní vrstvy, související s pozdně středověkými až raně novověkými zatím blíže nedatovatelnými požáry objektu. Spodní partie nadloží, zachycené pouze na několika místech tvořily výraznější sledy vrstev písčitéch až prachovitých hlín s příměsí zvětřelé břidlice. Datování nejspodnějších úseků historického nadloží dvora je založeno pouze na nevelkém souboru keramickém materiálu, který byl získán při vzorkování stěn výkopů. Pravděpodobně však větší část spodních partií nadloží na sledované ploše lze dát do souvislosti s aktivitami spojenými s městskou zástavbou, jejíž počátky jsou tradičně kladeny do vrcholně středověkého období. Přírodním podkladem i zde byly svahové hlíny klesající směrem k jihovýchodu (nejvyšší dosažená úroveň 212,90 m byla zastižena v průjezdu do ulice).

Důležitým archeologickým bodem se stal rozsahem nevelký liniový výkop pro vyústění inženýrských sítí do Nerudovy ulice. Vzniklý řez přeťal napříč komunikaci a přinesl důležité svědectví o podobě historického nadloží v této části ulice. Přírodní podložní vrstvy zde tvořily svahové hlíny s příměsí břidličné drtě, které se nalézaly 1,1 – 1,4 m od povrchu vozovky a zřetelně klesaly k jihu (dokumentovaný povrch 214,64 – 215,02 m).

Jan Havrda - Jaroslav Podliska, SPÚ Praha

ŠPORKOVA ULICE ČP. 322/III

a) Zjišťovací výzkum na dvoře objektu zachytil v roce 2001 ve třech sondách totožnou stratigrafickou situaci. V ní horní 2 m mezi hodnotami zhruba 217,50 – 215,50 m n.m. představují recentní terény. Pod nimi (215,50 – 214,30 m) zůstala zachovaná pozdně středověká a novověká partie hřbitova, příslušejícího ke kostelu sv. Jana v Oboře, jehož renesanční loď byla po odsvěcení r. 1784 přestavěna na obytný dům. Nejstarší část kostela, pozůstatky románské rotundy, se nacházejí na zahradě sousedního domu čp. 323/III. V písemných pramenech zmiňovaná likvidace hřbitova tedy zjevně nebyla důsledná. Zbytky raně středověkých hrobů nebyly rovněž nalezeny, zřejmě proto, že nejstarší hroby se soustřeďovaly hlavně na východ od kostela, zatímco zkoumaná plocha je na jeho jižní straně a dále proto, že případně zde existující mělké raně středověké hroby byly zničeny následným hlubším pohřbíváním.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

b) V srpnu až prosinci 2002 proběhl v návaznosti na zjišťovací sondy plošný předstihový výzkum na dvoře a zahradě domu. Samotný dům obsahuje ve své hmotě zdivo obdélné lodi zaniklého kostela sv. Jana Křtitele v Oboře. Ve východní části budovy je dochováno torzo zdiva románské rotundy. V bezprostředním sousedství kostela se nacházel hřbitov. V roce 1784 byl kostel se hřbitovem josefinskými dekrety zrušen a posléze odprodán soukromému zájemci, který měl hřbitov vykopat a lidské pozůstatky pietně pohřbít. Je známo, že z prostoru hřbitova bylo odvezeno 40 vozů kostí a z krypty pod kostelem dalších 16 dvojitých vozů.

Z výsledků zjišťovacích sond bylo zřejmé, že hřbitov nebyl zlikvidován kompletně a že před zahájením stavebních prací je nezbytné provést poměrně rozsáhlý plošný výzkum. Pro zvládnutí prací v reálném časovém úseku byla vypracována metoda terénní dokumentace koster pomocí digitálního fotoaparátu, přesné metrové geodetické sítě, pomocných os jednotlivých pohřbů a nivelace s tím, že veškeré práce spojené s dokumentací archeologických situací včetně zpracování výsledků výzkumu budou provedeny digitální formou. Popsaným způsobem se podařilo během čtyř měsíců výzkumu vyzvednout a zdokumentovat přes šest set kostrových hrobů.

Kromě zmíněných hrobů byla zjištěna torza několika zdív. Nejstarší z nich se nacházelo v severovýchodním nároží výzkumu v místě cca 3 m vzdáleném od rotundy odkryté v roce 1986. Toto torzo bylo cca 1,2 m dlouhé, orientované ve směru V – Z a bylo složeno z lomových opukových kamenů spojených maltou, svým složením odpovídající maltám užívaným na pražských románských stavbách. Niveleta zdiva odpovídala spodní úrovni předzákladu rotundy. Pro torzovitost nálezu nelze původní půdorysný tvar zdiva interpretovat. Ani další nalezená zdiva nebylo možné jednoznačně chronologicky zařadit. Absence

datovacího materiálu byla v přímém protikladu k bohatému souboru nálezů z jednotlivých hrobů. Z nálezů v hrobech je třeba jmenovat hlavně medailonky, křížky, růžence, prsteny a oděvní součásti z trvanlivých materiálů. Jedná se o několik set drobných předmětů vesměs novověkého původu (16. – 18. století). V současné době probíhá jejich čištění a konzervace. Samotné kosterní pozůstatky byly po vyzvednutí převezeny do antropologického oddělení Národních muzea v Praze, kde nyní probíhá jejich čištění, zkoumání a příprava k trvalému uložení do zdejšího depozitáře. Stejně jako v případě hrobového inventáře se jedná o práci, která bude pokračovat minimálně v následujících dvou letech.

Martin Omelka, SPÚ Praha

THUNOVSKÁ ULICE ČP. 192/III

Na jaře a v létě roku 2001 proběhl na ploše domu a dvorů v jeho východním, jižním i západním sousedství současně geologický a zjišťovací archeologický výzkum. Zjistil, že lokalita je velmi silně narušena několikasetletou stavební aktivitou na prudkém svahu, přesto si dochovala informace o předlokačním osídlení, v tomto místě mimořádně cenné. Současně zjistil, že zde pravděpodobně zůstaly fragmenty raně gotického opevnění.

V severní části plochy vzniklo dnešní nivó zapuštěním do skalnatého svahu, přičemž s největší pravděpodobností zanikly veškeré doklady o předcházejícím osídlení s výjimkou spodních partií hluboce zapuštěných objektů. (např. sklepy, polozemnice, obilní jámy, studny, jímky). Pravděpodobně dnešní výškový stav není výsledkem jediné stavební akce, nýbrž nivó bylo snižováno postupně, a proto stoupá pravděpodobnost zachování pro mladší (renesanční) objekty. Příkladem může být přítomnost pravouhlého (?) objektu vytesaného do skály. Oproti severní části plochy se jižněji prokázalo zachování nejen původní skladby podloží včetně pokryvných útvarů, ale i přítomnost středověkých objektů a stratigrafií. Minimálně v jižních místnostech hlavního domu a na přilehlé spodní části zahrady jsou zachovány kvalitní historické terény 10.-13. století. Přítomnost keramiky 9. století jako příměs v mladších souborech nevyklučuje i dochování situací starší než 10. století, jejichž existence v okolí (čp. 216/III) tento předpoklad podporuje.

Z písemných pramenů vyplývá, že dnešní parcela domu leží v místech, kudy byla po roce 1257 vedena západní fortifikace Nového Města pod Hradem pražským. Z dokumentace z roku 1592 při příležitosti vkladu celého městiště do zemských desek jednoznačně vyplývá přítomnost některých fortifikačních prvků – konkrétně městské zdi, věže a části příkopu. Parkán zmíněn není. Zatímco jižně od Nerudovy ulice je parkán u západní hradby písemnými prameny prokázán např. u domu 264/III, jeho existence severně od Nerudovy ulice není jednoznačná. Přesná lokalizace zmíněných jednotlivých fortifikačních prvků v rámci dnešní parcely však není jednoduchá v důsledku velkých přestaveb spojených se zemními pracemi, které výrazně změnily georeliéf parcely.

Podle provedeného zjišťovacího průzkumu se zatím nejzřetelněji fragmenty středověkých situací dochovaly na vrstevnicích, na kterých leží jižní pás místností hlavní budovy. Zde se dochovaly úrovně, na nichž byly někdy v časovém intervalu let cca 1250-1350 postaveny dvě opukové zdi (s ojedinělými úlomky cihel). Tato úroveň leží na výšce 229,70 m n.m. resp. v úrovni 232,80 m, a v na obou místech ji pracovně pokládám za povrch terénu ve 2. polovině 13. století. Příkop přemyslovského opevnění patrně zastihly geologické vrty. V jednom místě z něho zbyla výplň překrývající korunu blíže neznámé opukové zdi vysoké 1 m. Ještě v době zániku své funkce tato zeď stála v prohlubni zapuštěné oproti svému východnímu sousedství, základová spára zdi stojící na odtesané břidlici je oproti terénu 2. poloviny 13. století (232,80 m) zapuštěna o 3,2 m. Funkce zdiva není jasná (mohlo jít např. o pozdější terasovitou úpravu pro vinici či o stěnu stoky pro odvod vody apod.). Někde na dnešní zahradě probíhala vnitřní hrana příkopu přemyslovského opevnění a je pravděpodobné, že na této vrchní hraně stála parkánová zeď. Rozhodnout, která ze zachovaných zdí domu čp. 192/III je městskou zdí, je zatím předčasné. Při rozložení výsledků vrtů by průběh městské zdi (při šířce parkánu cca 10 m) měl být hledán v západní polovině hlavního domu.

V severních cca 2/3 parcely není středověká situace čitelná. Došlo zde ke snížení skalního podkladu až o 2,7 m. Odtesáním skály na úroveň 230,80 m resp. 231,80 m se dnešní úroveň snížila o minimálně 1 m pod úroveň, na níž (na nižší vrstevnici!) ležel předpokládaný povrch 2. pol. 13. století v další sondě. Znamená to, že pokud se v této severní části dochoval hradba, bude k nalezení spíše v 1. patře budovy. Z výškových důvodů by v přízemí mohlo být její mladší podezdění. Pravděpodobnější však je naprostý zánik hmoty hradby. V této severní části parcely nelze vyloučit možnost, že východiskem pro odtesání skály a vybudování plató pro stavbu severní části domu bylo dno příkopu. Při vytváření plató mohla být zcela

zlikvidována východní stěna příkopu, v podstatě odtesáním zbylého bloku skály (i s hradbou) mezi původní východní stěnou příkopu a šikmou rovinou přirozeného svahu v pokračování Thunovské ulice.

Patrně až při plošném výzkumu bude stanovena přesná orientace fortifikačního pásu a údaje o rozměrech příkopu a eventuálního parkánu. Příkop bezpečně směřoval na dnešní 2. nádvoří Pražského hradu, kde dle mého mínění musel být propojen s prvním velkým příkopem západně od Hradu vybudovaným v roce 1276, objeveným I. Borkovským v roce 1964. Propojení obou příkopů, nezávisle na jejich relativním stáří, se jeví být nezbytností nejen z hlediska strategického, ale zejména z potřeb každodenního provozu, např. odvodu svážkových vod z hradebního příkopu. Kdyby neexistovalo jejich spojení, rozlévala by se voda z hradebního příkopu do Nového města nebo podél jeho městské zdi. Stejně propojení hradebního a městského příkopu bylo dle slov současného letopisce v roce 1276 realizováno na východní straně Hradu a města – souvislý příkop od Brusky přes Opyš až k domu biskupa (u dnešního Karlova mostu). Lze předpokládat, že stejný byl i výsledek na západní straně města, kde je zmíněn k roku 1276 jen nově budovaný hradní příkop, patrně propojený s městským příkopem starším. Na druhou stranu - k jihu, příkop směřoval k čp. 245/III a k západní části čp. 246/III, které dle písemných pramenů na zásypech příkopu leží.

Pokud bude realizována plánovaná generální rekonstrukce objektu, lze si od plošného výzkumu slibovat zásadní rozšíření těchto základních údajů a pro mladší období získání poznatků, které mohou výrazně doplnit stavebně historický výzkum objektu.

Jarmila Čiháková, SPÚ HMP

TRŽIŠTĚ ČP. 519/III

V rámci celkové rekonstrukce domu bylo zpevnováno a obezdíváno veškeré základové zdivo. Při obkopávání základů proběhla archeologická dokumentace stěn takto vzniklých rýh. Renesanční objekt byl vystaven v místě raně středověkého železářského výrobního okrsku. Kromě několika pecí, množství strusek a úlomků železných rud výzkum zachytil i fragmenty keramických nádob datovatelné do 9. a 10. století.

Jan Zavřel, SPÚ HMP

ÚJEZD ČP. 394/III

Při výstavbě šachty pro dojezd výtahu bylo výzkumem dokumentováno 3,8 m vysoké souvrství svahových hlín, sutí a písků ve výškovém intervalu 192,25 – 188,45 m n.m. V horních partiích stratigrafie byly hledány doklady antropologické činnosti, ale nebyly prokázány. Zastižený povrch podloží je důležitým bodem pro morfologii rostlého terénu před nástupem lidské aktivity v této části Malé Strany.

Jarmila Čiháková, SPÚ HMP

ÚJEZD PPČ. 906

Dohled nad zemními pracemi byl prováděn při budování základů pro Památník obětem komunismu na úpatí petřínského svahu. Středověké ani pravěké nálezy či situace nebyly zjištěny, odkryté zdivo patřilo bezpochyby zbořeným kasárnám.

Michal Tryml, SPÚ HMP

ÚJEZD PPČ. 1053, 1054 A 1069

Rekonstrukce tramvajového tělesa v ulicích Újezd a Karmelitská, ohraničená ulicí Plaskou na jihu a ulicí Tržiště na severu, spojená s kompletní výměnou všech inženýrských sítí vyjma opravované kanalizace, náleží zasaženou plochou k nejrozsáhlejším záchranným výzkumům na Malé Straně. Akce byla z provozních důvodů rozdělena do dvou etap, z nichž v roce 2001 proběhla první v rozsahu mezi ulicemi Plaská a Hellichova, jejíž součástí byla i výměna vodovodního a plynového řadu podél západního chodníku Karmelitské ulice až k ulici Tržiště (celková délka sledovaného území 725 m). Výzkum probíhal nepřetržitě od srpna do počátku listopadu v souladu s komplikovaným harmonogramem stavby, realizované několika specializovanými stavebními organizacemi. Úkolem výzkumu byla dokumentace všech stavbou ohrožených či zastižených historických terénů. Realizován byl jednak vlastními silami s cílem identifikovat a prozkoumat vzorky neporušených terénů před nástupem stavebních firem, jednak důslednou dokumentací všech stěn výkopů hloubených stavebními firmami (výkopy ke kanalizaci, podél části kabelového tělesa a pro část délky vodovodního a plynového řadu hloubeny těžkou mechanizací, ostatní výkopy včetně jam pro stožáry kopány ručně). Metodou výzkumu byla zvolena kombinace plošného výzkumu a dokumentace vertikálních profilů.

Výsledkem výzkumu bylo pozitivní zjištění, že mezi liniovými výkopy funkčních i nefunkčních inženýrských sítí zůstaly dochovány pásy historických terénů. Poměrně mělká úroveň podloží způsobila, že zachované pásy nejsou díky hlubokým liniovým výkopům nikde propojitelné a zůstávají tak jako izolované solitéry. Rozsah historických terénů v ulici je redukován rovněž původní šířkou ulice, která do 19. století byla výrazně užší a lomenější než dnes. Jen v ojedinělých případech zůstaly historické terény pod podlahami přízemí dnes již zbořených domů, naprostá většina z nich byla zničena výstavbou sklepů, obvodových zdí a různých jámek.

Stěžejní penzum informací získaných záchranným výzkumem se vztahuje k tématu vzhledu původního georeliéfu a jeho postupného přetváření jak geologickými pochody tak antropogenní činností. Na plně zkoumaném úseku (Vítězná-Hellichova), dlouhém 369 m, byl původní georeliéf výrazně členitější než dnes a stejně různorodé byly i podkladní vrstvy usazené před nástupem raného středověku. Střídal se v nich různorodé petřínské svahové sutě a svahové hlíny, v některých úsecích nahrazené tmavými bahnitými usazeninami sedimentujícími v pravěku. Ve výjimečně rozsáhlém souboru trojrozměrných dat pro rekonstrukci vývoje středověkého nadloží se projevují změny ve skladbě terénů od pravěku do současnosti a proměny ve výškovém nivó lokality.

Výzkumem bylo geodeticky pořízeno 134 vertikálních profilů o celkové délce 817 m a celkové ploše 1.275 m², zachycujících pravěké a raně a vrcholně středověké nálezové situace (pravěké sídlištní jámy jižně od ulice Říční, zbytky hrobových jam 9.-10. století tamtéž, zahloubené sídlištní objekty 10.-11. století, výrobní objekty 12.-13. století, zbytky původní gotické zástavby a pozůstatky nejméně 7 pohřbených dlažeb od ze 12. století) ve vzájemné superpozici, jejich průběh, skladbu a způsob konstrukce. Rekonstrukci geneze ulice Újezd jako důležité přístupové silnice komplikuje nepatrné množství datovacího keramického materiálu. Jižně od křižovatky s Vítěznou ulicí byly plošně dokumentovány části barokní Újezdské brány (lokalizace, půdorys, vzhled zdiva), gotickou Újezdskou bránu se nepodařilo jednoznačně identifikovat. Ve 2. polovině 13. století hrála v okolí Hellichovy ulice výraznou roli železářská výroba (nelze určit, zda hutnická či kovářská), jejímž struskovým odpadem byl zpevněn povrch nejstarší komunikace severně od Všehrdovy ulice. V 1. polovině 14. století došlo v prostoru okolo Hellichovy ulice k reorganizaci, při níž byla v místě bývalé „struskové“ silnice zřízena pec jako součást výrobního zařízení.

Jarmila Čiháková, SPÚ HMP

U LUŽICKÉHO SEMINÁŘE ČP. 97/III

Při podezdívání objektu v průběhu rekonstrukce sklepů vyšlo najevo, že spodní partie domu prošla v novověku složitým, dnes již nesrozumitelným stavebním vývojem. Současně se prokázalo, že výškové dispozice byly odlišné od dnešních úrovní. Mimo zaniklou studnu pod uliční čarou výzkum zachytil zbytky výrobního zařízení, spočívající ve fragmentech pece s komínem, později zazděné. Přistupovalo se k ní z předpecní jámy s podlahou dlážděnou keramickými dlaždicemi na úrovni 186,45 m n.m., ležící v hloubce 1,75 m pod konstrukcí dnešní podlahy (188,20 m). Stejně dlážděná podlaha v té době byla v okolí předpecní jámy o 0,55 m výše na úrovni 187,00 m. Půdorys zařízení zůstal skryt pod podlahou dnešního sklepa, informace k charakteru pecního zařízení pak pod zazdívkami a opravami střední nosné zdi. Při jejím podezdívání bylo pod základovou spárou odkryto nízké souvrství stavebních sutí s keramikou ze staršího novověku, do jehož vrstev byla stavba založena.

Jarmila Čiháková, SPÚ HMP

U ZLATÉ STUDNĚ ČP. 169/III

Výzkum byl realizován při rekonstrukci domu a navázal na dokumentaci z let 1997 a 1998 (PSH 31, s. 360). Ve výkopech pro nové terasní zdi na zahradě domu byly získány dva vysoké řezy na nadloží (interval 222,00 – 224,20 m a 223,55 – 228,00 m). Dokumentované souvrství bylo tvořeno neulehlými hlinitými až kamenitohlinitými polohami s četným stavebním materiálem. Spodní vrstvy obsahovaly keramiku 13. – 15. století. Podloží zastíženo nebylo. Při dokumentaci mělkého výkopu v severním přístavku domu byla zjištěna výška povrchu podloží (215,37 m). Do podloží zde byl zahloben objekt s keramikou 15. století. V poslední sondě umístěné v prostoru výtahové šachty v přízemí domu byl odkryt snad středověký objekt zahlobený do skalního podloží. Objekt byl zahloben z nivelety 206,70 m. Tato výška současně představuje starší podlahovou úroveň domu, dnešní je o 0,45 m výše.

Jan Havrda, SPÚ HMP

U ŽELEZNÉ LÁVKY ČP. 567/III

Při dohledu na výkopy inženýrských sítí a dojezdu výtahu pod podlahou sklepa byla ve výškovém intervalu 187,20 - 185,50 m n.m. dokumentována výzkumem šachta, vykopaná do světlých, okrových, pozdě středověkých náplavů Vltavy, vrstvených do přibližně 0,2 m vysokých uloženin. Nebyl v nich nalezen žádný antropogenní nález.

Jarmila Čiháková, SPÚ HMP

VALDŠTEJNSKÁ ČP. 154/III - KOLOVRATSKÝ PALÁČ

Na nádvoří paláce proběhl zjišťovací výzkum, jehož úkolem bylo zjištění skladby nádvoří ve výškovém intervalu 190,60 - 186,50 m n.m. Výsledkem jediné realizované sondy je zjištění korun nadzemního zdiva ve hloubce 0,6 m pod dnešním povrchem. Nalezené zdivo náleží staré zástavbě, zaniklé při výstavbě stávajícího paláce a mezi jednotlivými zdmi se nacházely novověké a recentní zahlobené objekty. Staveništní úroveň této raně novověké zástavby nebylo dosaženo. Během záchranného výzkumu, který by měl proběhnout v roce 2003, lze očekávat v prostoru nádvoří paláce reliktů renesanční (patrně i pozdě gotické) zástavby a vrstevné sledy s ní související.

Jarmila Čiháková - Michaela Wallisová, SPÚ HMP

VŠEHRDOVA ULICE ČP. 437/III

Záchranný výzkum prováděný s přestávkami během celého roku na parcele domu byl vyvolán celkovou rekonstrukcí a novostavbou ve dvoře. Kromě statických sond a dalších drobných zemních zásahů byly plošně prozkoumány jednak prostory sklepů, v nichž byly zachyceny spodní části zahloubených jam s nálezy 14. století, a dále plocha novostavby na dvoře domu, na níž byly mj. dokumentovány mocné vrstvy petřínských splachů a ohniště (píčka?) nejspíše ze 12. století. Počátkem roku 2003 byl výzkum ukončen záchrannou akcí ve výkopu pro napojení kanalizace na ulici před domem. Nad podloží zde byly zjištěny dvě polohy bezpochyby středověké valounkové dlažby.

Michal Tryml, SPÚ HMP

PRAHA 1 – STARÉ MĚSTO**ANENSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 203/I**

V rámci pokračujících rekonstrukčních prací v objektu byly v roce 2001 realizovány rozsáhlé výkopy ve dvoře objektu, související s rekonstrukcí inženýrských sítí. Archeologickým sledováním se ukázalo, že prostor dvora byl při přestavbách a recentních úpravách mnohokrát narušen a že zdejší stratigrafie zůstala dochovaná jen na ojedinělých místech. Záchranný výzkum zde zjistil nevelké doklady osídlení od 11. století (snad železářské výhně) a sídlištní vrstvy a drobné zahloubené objekty 12. – 14. století. Geologické podloží tvořily výrazně jílovité písky. Z předpokládaných pozůstatků hřbitova u nedalekého kostela sv. Jana Křtitele Na Zábradlí bylo zaznamenáno jen několik ojedinělých, druhotně přemístěných lidských kostí.

V rámci dlouhodobé rekonstrukce suterénních partií objektu byl v roce 2002 hlouben prostor pro trafostanici v průjezdu domu. I zdejší terénní situace byla téměř kompletně zničena mladšími výkopy, pouze v místě ústí průjezdu do dvora se podařilo dokumentovat kompletní vývoj zdejší stratigrafie. Tento profil, zachycující archeologickou situaci od nejstaršího horizontu s ohništi a výhněmi a při předběžném hodnocení nevykazující známky výraznějších terénních úprav, bude klíčový pro konečné vyhodnocení dlouhodobého výzkumu.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

ANENSKÝ KLÁŠTER – KOSTEL SV. ANNY

Rozbíhající se rekonstrukce klášterního kostela byla v roce 2002 provázena výkopy, souvisejícími s odvlhčením jižní stěny svatyně. Archeologická asistence zde pod úroveň dnešního terénu dokumentovala průběh rozšířeného základu, vystupujícího o 10 – 40 cm před linii nadzemního a zdiva. Součástí archeologického výzkumu byla i dokumentace charakteru a skladby nadzemní části stavby, protože její dnešní podoba ve vyšších úrovních je výsledkem několika etap rekonstrukčních úprav. Podstatnou partii zachyceného zvrstvení terénu tvořil dlouhodobým pohřbíváním homogenizovaný hřbitovní horizont s četnými nálezy přemístěných lidských kostí. Horní vrstva hrobů byla (až na dvě výjimky, v nichž kosterní pozůstatky spočívaly přímo na koruně předzákladu zdiva) pod nejhlubší úrovní realizovaných výkopů. Hranice hřbitovního horizontu na západě přesně korespondovala se západním průčelím gotického kostela, aniž však byly nalezeny stopy po vymezení hřbitova. Výkop pro zaústění dešťové kanalizace, směřující šikmo před toto průčelí a sestupující do větší hloubky, zaznamenal již úroveň podloží i horizont vrstev raného středověku. Nejstarší nálezy opět souvisejí s železářskou výrobou snad již z 10. a jistě z 11. století.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

BETLÉMSKÁ ULICE ČP. 286/I

V souvislosti se stavebními úpravami bylo pod podlahou suterénního sálu objektu dokumentováno několik spodních partií zahluobených objektů, když vlastní historické zvrstvení i horní partie geologického podloží byly odstraněny při vzniku uvedeného sálu. Zastižené objekty obsahovaly hojnou příměs strusky a jejich stáří bylo charakterizováno keramikou s kalichovitou profilací okrajů. Podle těchto nálezů lze soudit, že pozůstatky zdejšího osídlení náležely ke staršímu horizontu zasídlování prostoru pozdějšího Starého Města pražského a jsou spojeny s intenzivní železářskou výrobou, kterou z období 10. a 11. století známe z mnoha dalších míst v okolí.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

CELETNÁ ULICE ČP. 562/I

Při havarijní opravě kanalizace ve vstupní chodbě budovy v roce 2001, byly liniovým výkopem ve směru sítě odhaleny dvě mohutné zdi vystavěné z lomových opukových kamenů spojovaných maltou (výška koruny zdí 192,87 m n. m.). Masivní zdi orientované souběžně s uliční frontou se nalézaly samostatně ve vzdálenosti 9 a 20 m od hlavního průčelí. Zděná konstrukce blíže hlavnímu vstupu náležela jižní obvodové stěně funkční chodby spojující sklepní prostory domu při Celetné ulici. Druhá zeď v hloubi objektu, odhalená z obou stran, náležela blíže neznámé stavební etapě domu z průběhu vrcholného středověku až novověku. Odkryté terény v blízkosti zdí byly do hloubky cca 3 m (dno výkopu cca 191,65 m) tvořeny nesourodými stavebními navážkami, jejichž vznik lze spojit s novověkými úpravami domu. Přírodní podloží nebylo dosaženo

Jaroslav Podliska, SPÚ HMP

KARLOVA ULICE ČP. 150/I

V souvislosti s celkovou rekonstrukcí objektu byly v roce 2001 ve dvoře zahájeny stavbou výkopy pro nový suterén. Jejich archeologické pokračování zjistilo v prostoru při východní hranici parcely existenci dvou rozměrných studní, vyzděných zřejmě současně a zasypaných v prozkoumaných partiích stavební sutí jen s ojedinělými novověkými nálezy. Zásyp studní pokračoval pod nejhluuběji dosaženou úroveň. V nevelkých částech zachovaných terénů mezi obvodovými zdmi, parcelní zdi mezi bývalými čp. 150/I a 151/I a křivkami obvodu studní bylo zaznamenáno historické zvrstvení terénů. To představovaly vrstvy sídlištního charakteru z průběhu 13. – 15. století. Výrazná dlažba z velkých kamenů souvisela zřejmě s gotickou zástavbou 14. století. Součástí dnešní parcely je i výjimečný cihlový gotický dům.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

KARLOVA ULICE ČP. 223/I

V rámci postupné rekonstrukce objektu DAMU v roce 2001 byly v suterénních prostorách traktu při Karlově ulici realizovány stavební úpravy, při kterých byla snížena podlaha o cca 2 m a následně provedeny mělké výkopy pro inženýrské sítě. Při snížení terénů tvořených převážně směsí písčité hlíny a stavebního odpadu byly odhaleny na několika místech nevelké fragmenty kamenných a cihlových zdí spojovaných maltou, které náležely původní vrcholně středověké a novověké domovní zástavbě zbořené na konci 19. století. Pouze na nevelkém úseku byl na niveletě 186,12 m n. m. zastižen povrch podložních štěrků.

Jaroslav Podliska, SPÚ HMP

KŘÍŽOVNICKÁ ULICE ČP. 190/I A 1040/I – KLEMENTINUM

a) V souvislosti se zamýšlenou rekonstrukcí a dalšími stavebními úpravami byly v areálu Klementina v srpnu a září 2001 provedeny na žádost Národní knihovny ČR v Praze archeologickým oddělením SPÚ-HMP tři zjišťovací sondy, které doplnily výsledky zjišťovacího výzkumu na hospodářském dvoře z r. 1997.

Sonda v hale služeb:

Pod konstrukcí současné podlahy (povrch 190,64 m) se nacházelo souvrství hlinitých až kamenitohlinitých vrstev s jednou výraznou stavební úrovní ve výšce 190,00 - 190,20 m. Báze tohoto souvrství byla na niveletě 188,80 m n. m., tj. 1,8 m pod dnešní podlahou. Pozůstatky středověkého osídlení lokality se nalézají až v intervalu 188,80 – 187,30 m. Kromě dokladů pozdně a vrcholně středověkého osídlení (vrstvy a výkopy) byla nalezena část základové partie zdi severojižního směru z lomové opuky, která představuje pozůstatek neznámé raně gotické stavby z 2. poloviny 13. století. K významnému nálezu patří objev železářského výrobního objektu v podobě zahlobené protáhlé vanovité jámy, která byla součástí výrobního a zpracovatelského železářského nebo kovářského areálu. Zánik objektu můžeme na základě nálezů keramiky ze zásypu datovat do konce 12. až počátku 13. století. Nejstarší horizont osídlení byl reprezentovaný několika nevelkými zahlobenými objekty ve vzájemné superpozici. Ve výplni těchto objektů, narušených zmíněným železářským výrobním zařízením, se nacházely zlomky keramiky z 12., ojediněle i z 11. století.

Sonda v technické knihovně vykopaná z úrovně suterénu:

Sonda hloubená z podlahy suterénu (187,00 m), zastihla pouze novověké situace a pozdně středověké nebo raně novověké opukové zdivo. V tomto případě se patrně jedná o severozápadní nároží jednoho z předbarokních domů, jehož východní průčelí tvořilo uliční čáru Seminářské ulice. Z novověku pochází i zahlobená odpadní jímka situovaná západně od objevené zdi, z jejíž výplně byly vyzvednuty zlomky keramiky z 16. – 17. století. Nálezy datované do 16. – 17. století pocházejí i z výkopu pro tuto jímku. Středověké situace v sondě zachyceny nebyly, protože byly spolu se svrchní částí podloží odstraněny při mladších stavebních aktivitách. Na dně sondy byla na kótě 184,20 m zastížena spodní voda. Tato výška odpovídá úrovni vzduté vltavské hladiny.

Sonda před Technickou knihovnou východně od Zrcadlové kaple:

Pod dnešním asfaltovým povrchem hlavního nádvoří (189,28 m) a pod recentními navážkami a výplněmi výkopů pro inženýrské sítě byly odkryty kamenitohlinité vyrovnávací polohy datovatelné na základě nálezů keramiky do 15. až 1. poloviny 16. Prostřední část historického nadloží byla reprezentovaná sídlištními a stavebními vrstvami s nálezy zlomků keramických nádob z 2. poloviny 13. - 14. století. Do 14. století datujeme i vznik mohutné zdi z lomové opuky severojižního směru. Jde o západní obvodovou stěnu neznámého měšťanského vrcholně gotického domu, jehož situační umístění nezaznamenává žádný ze starších plánů areálu. Na západ od této zdi byl patrný vkop pro ni, se dnem v hloubce 4,5 m. Patrně při této stavební aktivitě byly v těchto místech odstraněny veškeré sídlištní vrstvy a objekty, které zde vznikly v průběhu 13., 12. a eventuálně i 11. století. Nejstarší dochovaný horizont osídlení zde představuje do podloží zahlobené torzo pece na výrobu či zpracování mědi a jejích slitin. Na dně pece, jež byla částečně narušena mladším výkopem, byl nalezen zelený diskovitý slitek. Dle předběžných výsledků kvantitativní i kvalitativní analýzy je tvořen převážně mědí s příměsí olova, niklu, zinku, cínu a dalších kovů. Toto výrobní zařízení (kovolitecká pec) představuje ojedinělý doklad výroby a zpracování neželezných kovů ve středověké Praze.

Jan Havrda, SPÚ HMP

b) V roce 2002 byla dokumentována nevelká zjišťovací sonda ve východním křídle Klementina (Technická knihovna). Sonda byla vyhloubena z úrovně podlahy východního

suterénního kolektoru a měla hloubku 1,5 m. Zastiženy byly pouze novověké stavební sutě, které vyplnily původní barokní sklepy. Tyto sklepy byly zrušeny ve třicátých letech 20. století při radikální přestavbě této části Klementina. Další stavební úpravy proběhly v suterénech východní části severního křídla Klementina. Při snižování podlah o cca 0,5 m byla odkryta původní barokní podlaha z cihlových dlaždic (niveleta 187,60). Podlaha nebyla stavebními zásahy narušena. Ve vedlejší místnosti byla odkryta superpozice tří vyzděných kanálů, z nichž dva nejstarší jsou současné s barokní stavbou. Mladší z nich byl překryt velkými plochými opukovými kameny, starší byl zaklenut cihlovou klenbou. Dále zde byl objeven neznámý suterénní prostor (sklep) orientovaný shodně s dnešní budovou. Jeho rovnoběžkový rozměr byl 3,4 m. Druhý rozměr zjištěn nebyl (minimálně 3 m), protože sklep původně pokračoval za jižní obvodovou zeď severního křídla Klementina, směrem do hlavního nádvoří. Neznámý sklep byl zaklenut cihlovou klenbou a vyplněn stavební sutí. Jeho obvodové stěny byly vyzděny z lomové opuky, ojediněle s použitím břidlice. Pouze orientačně můžeme tento nález, který náleží k předjezuitské zástavbě areálu, datovat do 15. – 17. století.

Jan Havrda, SPÚ HMP

LILIOVÁ ULICE ČP. 246/I

Výzkum vyvolaný celkovou rekonstrukcí objektu probíhal v březnu až listopadu roku 2002. V interiéru stavební úpravy mimo jiné zahrnovaly celoplošné snížení současných podlah o cca 0,60 m a odstranily pouze recentní stavební suťovitě zasypané promíšené s keramickými zlomky 17.- 20. století. Ve východní části objektu byla pod původní podlahou zachycena valounová dlažba, která tvořila povrchovou úpravu těsného dvorku, jenž byl zastavěn po polovině 18. století v rámci pozdně barokní přestavby.

Výraznějším zásahem do současného povrchu terénu (kóta 189,63 m n.m.) bylo vyhloubení šachty (hl. 4,2 m) pro novou kanalizační přípojku v Řetězové ulici. Pozdně a vrcholně středověká část historického nadloží (cca do hloubky 1,4 m) zde byla totálně poničena recentními zásahy (inženýrské sítě). Raně středověká část historického nadloží byla reprezentována objekty zahloubenými do geologického podloží, z jejichž výplní pochází naprostá většina archeologických nálezů. Kromě keramických zlomků (převážně fragmenty keramiky se zduřelými okraji, kalichovitou profilací a hojné zlomky tzv. technických misek datující zahloubené objekty do průběhu 12. a první poloviny 13. století) a fragmentů zvířecích kostí šlo také o poměrně značné množství železné strusky. Podložní písky byly zachyceny na niveletě 187,45 m n.m.

Jana Pokorná, MMP

MICHALSKÁ ULICE ČP. 436/I

V rámci zahájené rekonstrukce objektu byly dokumentovány dílčí výkopy, soustředěné do západní části rozlehlé parcely. Ve dvoře objektu byla zjištěna zeď, probíhající ve směru východ – západ, která patrně byla součástí později zaniklého suterénu, přiloženého z dvorní strany k jižnímu křídlu dnešní zástavby. Vně této zdi byla zachycena především výkopy inženýrských sítí torza porušeného středověkého zvrstvení terénu, nasedající na podloží zhruba na niveletě 189,10 m n.m..

V nepodsklepené části v jihozápadním rohu zástavby bylo ve výkopu, zjišťujícím základovou spáru zdejšího zdíva, dokumentováno historické zvrstvení nadloží. Většina jeho vrstev pocházela podle nálezů až z vrcholného středověku, když nejstarší horizont je možné předběžně datovat do 2. poloviny 13. století. Vzhledem k dosažené niveletě podloží (cca 186 m) je nutné uvažovat v této části parcely o existenci zahloubeného objektu.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

NA PERŠTÝNĚ ČP. 344/I

Při úpravách ve dvoře objektu byly z valné části zaznamenány pouze recentně přemístěné terény. Výjimku tvořily dva dokumentované nevysoké úseky středověkých stratigrafií a torzo stavební sutí zasypané studny, podle několika nálezů z jejího základového vkopu patrně středověkého původu. Spodní část zasypané studny zůstala zachována pod nejhluběji dosaženou úrovní.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

NA ZÁBRADLÍ ČP. 205/I

V průběhu prvních měsíců roku 2001 byl ve sklepení činžovního domu realizován nevelký záchranný výzkum vyvolaný adaptací suterénních prostor. Stavební práce v prostorách sklepů umožnily zcela nečekaně odhalit části románského kostela sv. Jana Křtitele, zrušeného za josefínských reforem roku 1784, přestavěného na obytný dům a zbořeného v rámci asanace roku 1896.

Výzkum byl vymezen plochou suterénních místností domu a rozsahem stavebních úprav. Pod cihlovou podlahou a recentním podsypem o mocnosti cca 20 cm se nalézaly početné zděné konstrukce s hroby (průměrná niveleta korun zdí 186,1 m n. m.). Přírodní podklad zde tvořily výrazně antropogenně narušené sedimentární písčité hlíny vrchní partie nejnižší vltavské terasy (povrch kolísal v rozmezí 185 – 186 m n. m.).

Nejstarším dokladem osídlení místa bylo nevelké torzo vypálené jámy, náležející k raně středověkému železářskému horizontu Starého Města a narušené kamenným základem kostela. Následný historický vývoj místa byl již spojen se sakrální stavbou. Zcela nové světlo do poznání počátků kostela přinesl objev dvou zdí, půdorysně a stratigraficky se odlišující od známé stavby románské centrály. Ve východní části plochy bylo odkryto hrubé základové zdivo apsidy, přerušené na západní straně lodí románské centrály a na straně východní obvodovou zdí stávajícího suterénu. V návaznosti na tuto část byl v západněji položeném sektoru zachycen úsek obvodové zdi z opuky, zachovaný ve východní části v úrovni základu, v západní část v úrovni nadzemního zdiva s jednou řádkou opukových kvádrů na jižní lícové straně. Nález části základu apsidy v nelogické poloze ve vztahu k dosud známé románské stavbě a následně dokumentace nevelkého úseku obvodové zdi shodných konstrukčních znaků na jižní straně, kolmo orientované k základu apsidy, jsou nezvratnými indiciemi existence starší sakrální stavby, předcházející dosud známé románské stavbě. Uvedenou stavbu můžeme předběžně rekonstruovat jako podélný jednolodní kostel s nejspíše obdélnou lodí, zakončený na východní straně značně širokou půlkruhovou apsidou. Zcela nepoznána zůstala podoba západní části, celkově odstraněná patrně již při gotické dostavbě románské centrály.

Podélný kostel byl posléze nahrazen stavbou již známé centrály s čtvercovou lodí a třemi apsidami na severní, východní a jižní straně. Výzkum odhalil pouze dílčí části kostela vymezené plochou suterénních prostor. Jednalo se o převážně základové partie kvadratické lodí s nevelkými částmi bočních apsidálních závěrů vystavěných z lomové opuky. Důležitým přínosem pro poznání podoby románské centrály se stala dokumentace její do doby výzkumu neznámé západní části v podobě původně kvadratického útvaru, situovaného v ose hlavní lodí kostela. Technologickou zvláštností této stavby jsou velké břidlicové desky dokumentované na koruně odhaleného opukového zdiva, především v exponovaných místech stavby (nároží).

K pravoúhlé části románské centrály byl na západní straně připojen kvadratický útvar patrně na čtvercovém nebo obdélném základu. Z přístavby zůstaly zachovány pouze části severní obvodové zdi se zachovalým jižním lícem a částečně porušená jižní obvodová zeď se vstupním otvorem při jejím západním konci. Obvodové zdi byly na spáru přizděny k západní

straně centrály. Přístavba byla vystavěna opět románskou stavební technikou za použití opukových kvádrů v nadzemní části zdiva.

Gotická stavební etapa zasáhla do podoby stavby realizací nové prostornější lodě na západní straně centrály, která nahradila starší kvadratické útvary. Z této etapy se podařilo zdokumentovat masivní obvodové zdivo z lomové opuky na severní a jižní straně lodi. Ke gotické stavbě byly na její severní a jižní straně dodatečně připojeny drobné užitkové přístavby, odhalené pouze ve fragmentárním stavu.

Integrální součástí kostela byly hrobové celky, dokumentované především v interiéru stavby, ale také vně objektu na jeho jižní straně. Celkem bylo zachyceno 25 hrobů s nejméně 27 pohřbenými jedinci. Pohřbení jedinci byli jednotně uloženi v natažené poloze na zádech s horními končetinami zkříženými na těle nebo položenými podél těla s tradiční orientací hlavou k západu a nohama k východu, zásadně bez doprovodné výbavy. V prostoru gotické lodi se po dobu existence stavby vytvořil výrazný hrobový horizont, tvořený několika etážemi hrobů. Podlahové úrovně kostela nebyly zachyceny.

Zásadním poznatkem výzkumu bylo zjištění starší sakrální stavby, která porušovala nejstarší raně středověký železářský horizont Starého Města datovaný do průběhu 11. – 1. poloviny 12. století. Vznik starší stavby lze tak předpokládat v 1. čtvrtině 12. století. Nejspíše po polovině 12. století byl starší kostel zbořen a následně nahrazen architektonicky náročnější románskou centrálou. Časové zařazení vychází hlavně ze stavebně historického rozboru, které ji datuje do 2. poloviny 12. století. V návaznosti na novostavbu, spíše však v nevelkém časovém odstupu po její výstavbě, byla k západní straně kostela přizděna kvadratická přístavba se vstupem na jižní straně, provedená opět románskou stavební technikou. Vrcholně středověká stavební fáze zlikvidovala západní část centrály včetně přístavby a připojila k původně románskému kostelu rozměrnou loď a o něco později drobné boční přístavky. Tradičně je vznik lodi předpokládán v průběhu 2. poloviny 13. století. Do doby farní funkce kostela náležejí i všechny doklady intenzivního pohřbívání jak v interiéru kostela, tak také na vnější straně stavby v místech bývalého hřbitova (13. – 16. století).

Po provedení výzkumu byly všechny odkryté stavební zbytky kostela zakonzervovány a převrstveny skladbou podlah.

Jaroslav Podliska, SPÚ HMP

PLATNĚŘSKÁ ULICE

Při opravě kanalizace mezi budovou Městské knihovny a Klementina byla v roce 2001 vyhloubena zjišťovací šachta o rozměru 2,5 x 3 m a hloubce 6 m. Přibližně 80 % plochy šachty zaujímal výkop vzniklý při výstavbě kanalizace na počátku 20. století. Při jižní stěně šachty zůstal zachován blok terénů o mocnosti 3,5 m. Vrchní partii nadloží tvořil sled písčitých hlín s polohami stavebních odpadů (190,10 – 188 m n. m.). Obdobný charakter vykazoval úsek mezi niveletami 188 – 186,50 m). Absence datovacího materiálu neumožnila detailnější chronologické zařazení této partie. Nejstarší část historického nadloží (186,50 – 185,50 m) se skládala z komplikované sídlištní stratigrafie tvořené písčitými hlínami s řadou mělkých zahloubených objektů (kůlové jamky, ohniště, mělké jámy), které se v několika případech vzájemně porušovaly. Souvrství překrývalo na niveletě 186 m výraznou horizontálně uloženou vrstvu říčních valounků a valounové drtě, kterou můžeme na základě dosavadních znalostí ztotožnit s raně středověkou komunikací směřující k řece. Posledním stratigrafickým kontextem historického nadloží byly tenké vrstvičky zahliněných písků obsahující zlomky raně středověké keramiky 12. století (archaicky zduřelé okraje). Přírodní podklad byl tvořen vltavským sedimentem v podobě tmavě hnědošedého zahliněného písku (185,50 m). Severní stěnu sondy zaujímal v celém rozsahu značně porušené těleso obvodové

zdi z opukových lomových kamenů spojovaných maltou, náležející domu čp. 108/I, který zanikl v závěru 19. století v rámci asanace tohoto staroměstského bloku.

Jaroslav Podliska, SPÚ HMP

RYBNÁ ULICE PPČ. 711 – BÝVALÉ ČP. 693/I

V přímé návaznosti na výzkum z let 1999 a 2000 (viz PSH 33) byly v roce 2001 prozkoumány okrajové části lokality. Výzkum bylo možné provést až po statickém zajištění okolních budov. Nálezové situace doplnily již známé informace o lokalitě. Dodatečné práce, mimo jiné, pomohly interpretovat dříve zachycenou dřevěnou konstrukci jako torzo dřevěné ohradní zdi umístěné na hranici parcely.

Martin Omelka, SPÚ HMP

ULICE 17. LISTOPADU PPČ. 128

V únoru 2001 byl v rámci opravy kanalizace dokumentován řez stavební šachtou, která byla realizována v místě poruchy. Pod necelými 2 m navážek byl zachycen horizont zaniklého staroměstského smetiště umístěného před linií městské hradby na vltavském břehu. Z historických situací byly mimo jiné vyzdvíženy velmi dobře dochované části dřevěných dížek a odřezky kůže, včetně kompletně dochované prstové rukavice.

Martin Omelka, SPÚ HMP

ULICE 28. ŘÍJNA ČP. 373/I

Předstihový záchranný výzkum na místě domu byl vyvolán demolicí stávajícího objektu, která začala již v závěru roku 2000. Druhou etapou stavební aktivity na uvolněné parcele byla výstavba nového bytového domu s obchodními prostory (v l. 2001-2002). Při hloubení nové stavební jámy a výstavbě nového objektu byl na parcele zachován starší gotický trakt sklepa, který je dokladem vrcholně středověké zástavby na periferii Starého Města pražského. Dům je součástí bloku, jehož severní strana při Rytířské ulici náleží klasické historické zástavbě, zatímco na jižní straně byly domy vybudovány v místě bývalého staroměstského hradebního příkopu a parkánu. Dům čp. 373/I je gotického původu a vznikl v neznámé době přistavením k vnější hradbě staroměstského opevnění, jejíž linie je dodnes částečně patrná uvnitř bloku okolních domů. Z této doby se zachovaly sklepy a snad i část zdiva nad terénem, které byly ve své době založeny do částečně zasypaného interiéru hradebního příkopu.

Nejstarší dějiny domu je možné sledovat až od roku 1653. V té době byl zapsán mezi nuznými domy. Významným způsobem byl přestavěn v roce 1861 stavitelem Josefem Swobodou, který dům zvýšil o třetí patro. Současnou podobu průčelí získal po přestavbě v roce 1922, kdy byl zvýšen o čtvrté a páté patro.

Výzkumná akce začala dohledem při statickém zabezpečení okolních objektů, poté pokračovala dokumentací vykopaných statických sond s cílem získat detailnější poznatky o rozsahu hradebního příkopu. Druhá etapa již byla standardním výzkumem při hloubení nové stavební jámy, a to v místech, kde byly strojově odkryty původní zásypy hradebního příkopu. Výplně příkopu byly zachyceny jen při hloubení liniových rýh kanalizace.

Vzhledem k tomu, že nejstarší výplň hradebního příkopu a vlastní dno bylo již mimo dosah stavební činnosti, zásyp příkopu byl tvořen většinou stavební sutí na písčité bázi, která byla většinou spojená s přípravou nové stavby z konce 18. století. V odkrytém úseku výplně hradebního příkopu nebyly zjištěny typické zásypy z 16. století odpadkového původu, což je dáno malou dosaženou hloubkou stavební akce.

Dokumentace provedená u statických sond v gotickém sklepení u uliční zdi při ul. 28. října prokázala, že uliční zeď gotického suterénu je založena na fluviálních pískách. Toto zjištění tak napovědělo, že vnější opěrná zeď hradebního příkopu se nachází blíže ke staroměstskému prostoru, tj. v hloubce parcely, a to pravděpodobně pod podlahou gotického sklepa

Posledním krokem byla archeologická dokumentace zdejší trasy kanalizace, která ve svém pokračování napříč bývalým hradebním příkopem skutečně zachytila průběh spodní partie vnější opěrné zdi hradebního příkopu. Tato opěrná zeď byla zachycena na dvou oddělených místech, přičemž byla nejlépe zachována pod podlahou gotického sklepa do výše 191,30 m n.m., resp. 192,10 m n.m., a to v přístupové části sklepa. V tomto prostoru se také podařilo zjistit šíři zdi, jež činila 1 m. Šířka opěrné zdi v západní části gotického sklepa je nejméně 1,3 m, neboť v těchto místech průraz zdí pro kanalizaci zachytil pouze část základové zdi sklepa, které opěrná zeď příkopu posloužila jako pevný základ. Pokud jde o kvalitu odkryté vnější opěrné zdi příkopu, je vyzděná z lomových opukových velkých kamenů a bloků na maltu okrově žluté barvy. Šířku příkopu můžeme za této situace pouze odhadnout na cca 14 m.

Výzkumem bylo dále zjištěno, že odděleně a v různých výškách zachycené úseky vnější opěrné zdi hradebního příkopu na sebe přímo nenavazují, a že se někde mezi nimi spojují v zalomené podobě. Tuto skutečnost si můžeme vysvětlit jednak tím, že se jedná o plánované řešení trasy opevnění (jako na jiných místech hradebního pásu), jednak možnou stavební úchytkou při etapovém postupu výstavby opevnění. Tuto spekulaci by například doložila existence spáry mezi těmito jinak napohled kvalitativně shodnými úseky. Bohužel řešení této otázky nebylo možné, neboť stavební aktivita v této části sklepa se dále nerozšiřovala. Konečně lze však upozornit na skutečnost, že zjištěné zalomení průběhu vnější opěrné zdi příkopu respektovala ze statických důvodů i vnější zeď pozdějšího sklepa gotického domu.

Petr Starec, MMP

U MILOSRDNÝCH ČP. 867/I

Při rekonstrukci domu byl v suterénu ve výkopech pro inženýrské sítě dokumentován do podloží zahloubený objekt, v jehož zásypu se nacházela keramika 2. poloviny 13. století. Dno zahloubeného objektu dosahovalo na niveletu 185,50 m. Snížený povrch podloží (186,22 m) byl zastížen bezprostředně pod recentní podlahou sklepa. Veškeré středověké nadloží v místě stávajícího domu bylo zničeno při hloubení suterénu na počátku 20. století. Místy byla pod současnou podlahou dokumentována torza předasanačních zdí. Ta se též nacházela v nově vyražené kanalizační štolě směřující ze sklepa domu pod Dušní ulici.

Jan Havrda, SPÚ HMP

PRAHA 1 – JOSEFOV

JÁCHYMOVA ULICE ČP. 63/V

Při lokálních výkopech v suterénu objektu bylo dokumentováno zvrstvení historického nadloží po stranách recentního výkopu kanalizace. Ve výškovém intervalu 186,80 – 188,00 m n.m. byly zaznamenány vesměs vrcholně středověké vrstvy vně torza zdi, pocházející pravděpodobně z asanovaného domu. Pokus o zjištění povrchu geologického podloží pedologickým vrtákem není jednoznačně interpretovatelný – písčité poloha, která by je mohla představovat, byla zjištěna až v úrovni kolem 185,00 m (vrt ovšem neprocházel organicky narostlými partiemi historického nadloží).

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

ŠIROKÁ ULICE ČP. 24/V

Při stavebních úpravách v suterénu bylo na dvou místech zdokumentováno v nevelké mocnosti historické zvrstvení terénu pod dnešními podlahami. Podle nevelkého množství nálezů se jednalo o vrcholně a pozdně středověké vrstvy. Úroveň podloží byla zjištěna pedologickou tyčí na kótě 186,06 m n. m.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

U STARÉ ŠKOLY 1/V

Při výkopech souvisejících s odvětráním zdiva bloku Španělské synagogy byly při severovýchodním rohu zástavby zaznamenány a zdokumentovány nepatrné zbytky zdiva, které souvisejí zřejmě ze zdejší asanované zástavbou.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

VALENTINSKÁ ULICE ČP. 20/V

Výkopy inženýrských sítí pod podlahou stávajícího suterénu zaznamenaly pouze recentní vrstvy. Středověké zvrstvení terénu bylo zjištěno pouze v sondě pod schodištěm, kde byly zaznamenány vrstvy s ojedinělými keramickými nálezy. V odkrytém výkopu byly zaznamenány terény vrcholného a pozdního středověku (188,40 – 187 m n. m.), spodní část historického nadloží a povrch geologického podloží (186,50 m) byly evidovány pouze pedologickou sondovací tyčí.

Zdeněk Dragoun, SPÚ HMP

PRAHA 1 – NOVÉ MĚSTO

HYBERNSKÁ ČP.1033/II

V průběhu měsíců ledna a února 2001 proběhl zjišťovací a následně i záchranný výzkum na pozemku určeném k výstavbě nových suterénních prostor při uličním traktu Lidového domu. Záchranný výzkum byl realizován částečně formou plošného odkryvu (nepodsklepené části parcely), částečně formou průběžného dohledu při těžbě homogenních novověkých zásypů někdejších sklepů (jihozápadní část parcely). Jeho součástí byl též stavebně historický průzkum stávajících suterénů.

Výsledky výzkumu a místopisného studia sklepů pod Lidovým domem spolu zajímavým způsobem korespondují. Především se archeologickým výzkumem potvrdil předpokládaný počet pěti objektů na městišti paláce, z nichž pouze krajní západní byl již v době středověké spojen z několika domů. Poněkud překvapivé, vzhledem k Hyberské ulici jako hlavní výpadové komunikaci vedoucí k městské bráně, bylo zjištění, že zastavění uliční fronty nebylo zcela souvislé, ale sled domů byl občas přerušen prolukou či uličkou vedoucí dovnitř bloku. Tuto situaci doložil výzkum po obou stranách čtvrtého domu (počítáno od východního nároží ulice) a zvláště pak mezi tímto domem a objektem v jeho východním sousedství, kde v době scelování objektů pro renesanční palác vznikla brána, jejíž pilířové základy byly výzkumem odhaleny. V kontextu tohoto nálezu lze také lépe uchopit místopisný údaj o "bráně a uličce vedoucí do středu bloku", vztahující se k nejzápadnějšímu ze zkoumaných domů. Zásadním přínosem provedeného výzkumu zůstává ovšem především objev dosud neznámé vodoteče umělého původu. Strouha o průměrné šíři koryta 4 metry a hloubce 150 cm byla doložena v úseku o celkové délce 19 metrů. Svou linií prakticky koresponduje s průběhem nejstarší domovní zástavby na severní straně ulice, která byla vysazena na jejím zaneseném korytě. Funkce uvedeného "vodního kanálu" není zatím zcela jasná, výplň spodní partie

tohoto liniového útvaru však svědčí o vyšším průtoku relativně čisté vody. Na základě této skutečnosti můžeme usuzovat, že tato uměle vyhloubená strouha nesloužila jako stoka odpadních vod, ale spíše měla odvádět vodu z vydatnějšího přírodního zdroje mimo sídelní plochy. Mohla tudíž souviset s lokačními záměry v době parcelace Nového Města, kdy bylo zájmem urbanistů dát jedné z mnoha přírodních vodotečí na exponované sídelní ploše regulovanou podobu. Keramický materiál z nejstarších vrstev kryjících již vyplněné koryto výkopu pak můžeme zařadit někam na přelom 14. a 15. století, což koresponduje s výsledky historických bádání, kladoucí výstavbu severní fronty Hyberské ulice do 80. let 14. století.

Petr Juřina, Archaia

JUNGMANNOVA ČP. 744/II A 745/II

V období květen – říjen 2002 proběhl ve třech časově následných etapách předstihový a následně i záchranný výzkum, vyvolaný investičním záměrem („JUNGMANNOVA PLAZA“), při němž dochází ke komplexní přestavbě celého areálu, včetně zásadního porušení stávajících terénních situací zemními pracemi.

Počátky zástavby zkoumaných pozemků jsou spojeny s prvotní parcelací rozsáhlé zahrady karmelitánského konventu při kostele P. Marie Sněžné. Tehdy (kolem roku 1380) byly mezi domy vytyčeny hranice respektované prakticky až do radikální přestavby parcel po roce 1889. V tomto mezidobí docházelo k územním změnám parcel především v souvislosti s postupným odprodejem pozemků klášterní zahrady až k její současné hranici. Tím se průběžně rozšiřovala “výrobní sféra” v zázemí původní uliční zástavby. V archeologických situacích je toto období zastoupeno různými exploatačními objekty (jámy na písek), datovanými od 15. do přelomu 17. - 18. století, kdy se stabilizovala i zástavba zadních partií parcel. Vzhledem k bohatému nálezovému fondu zde stojí za zmínku zásyp dvou jámek na vodu z počátku a konce 16. století.

Zásadním přínosem provedeného výzkumu zůstává ovšem především objev licí jámy novověké zvonařské dílny Karla Bellmanna. Ten na počátku 19. století se svou živností úspěšně navázal na dlouhou zvonařskou tradici, sahající v tehdejší Široké (dříve Zvonařské) ulici až k legendárnímu mistru Brikcímu z Cynperka (před r. 1600). V několika horizontech nad sebou se zde podařilo odkrýt konstrukční základy spodních partií zvonových forem, z nichž je možno odvodit dokonce i rozměry vlastních zvonů. V současné době probíhá vyhodnocení celé nálezové situace, včetně její konfrontace s písemnými prameny vztahujícími se k bloku domů obklopujících areál původní karmelitánské zahrady.

Petr Juřina, Archaia

KŘEMENCOVA ČP. 178/II

Během výkopu pro vzduchotechniku, vedoucí ze sklepa, byl na zadní části dvora dokumentován řez horizontem, předběžně datovaným do 12. století. Vzhledem k malému rozměru sondy nelze blíže určit charakter souvrství, přítomnost sloupové jámy snad indikuje existenci obydlí.

Michaela Wallisová, SPÚ HMP

PALACKÉHO ČP. 720/II

Na jaře roku 2002 probíhal výzkum v prostoru bývalé zahrady domu. Stavební úroveň plochy byla v době počátku stavebních prací snížena oproti okolnímu terénu o téměř 3 m, a to díky existenci přístavby pro Všeobecnou nemocenskou pojišťovnu z roku 1929, jejíž demolice proběhla až v průběhu roku 2001. Situaci vyhrotily navíc ještě mohutné základové pasy

přístavby, které kompletně vykrývaly celý prostor bývalé zahrady vyjma jejího SZ rohu. Díky této skutečnosti byly s největší pravděpodobností veškeré archeologické terény odstraněny již v průběhu výstavby výše uvedeného objektu. V rámci výzkumu se podařilo zachytit pouze torzo jámy-pískovny (svrchní partie byla zničena přístavbou, spodní naopak pokračovala pod základovou spáru budoucího objektu). Z její výplně byl získán vzorek keramiky v širokém časovém intervalu 14.- 19.století, osteologický materiál a poměrně velký počet lastur. Objekt byl v úplnosti odkryt a začištěn v úrovni nivelet cca 191,20 m, tzn. téměř 5 m pod úroveň okolního nesníženého terénu (kóta 196,08 m). Podloží tvořené hrubými štěrkopísky (klesající od JV k SZ) bylo zachyceno v rozmezí nivelet 192,80 - 191,60 m. Tato úroveň geologického podloží je však jistě výsledkem stavebních prací při zakládání předchozího objektu.

Jana Pokorná, MMP

PŠTROSSOVA ULICE PPČ. 2405

Při realizaci liniového výkopu pro telekomunikační síť v severní části ulice v roce 2001 byla na vybraných místech dokumentována odkrytá terénní situace.

Na nevelkém před čp. 218/II se těsně pod současnou dlažbou nalézala nevýrazná vrstva novověkého stavebního odpadu překrývající na úrovni 192,70 m spodní partii historického nadloží se superpozicí několika nevelkých zahloubených objektů vrcholně 13. století, zahlubujících se na niveletě 192,40 m do podložních sedimentů. Spodní část 1,3 m hlubokého výkopu již tvořil původní sled písčitých a štěrkopískových poloh vltavské terasy.

Řez před nárožím domu čp. 220/II, vzdálený cca 18 m severně od prvního řezu zastihl zcela jinou situaci. Výkop o hloubce 1,7 m prořal nesourodé souvrství tvořené ve vrchní části vícevrstevnatým sledem písčitých hlín, které překryly valounovou dlažbu novověkého stáří (192 m). Pod celistvě zachovalou dlažbou se nalézal sled heterogenních navážek s početnou kamenitou příměsí, překrývající části starší valounové dlažby. Spodních 40 cm nadloží tvořily opět písčité hlíny s nehojnou příměsí keramiky 12. století. Podloží nebylo zastíženo.

Řez dokumentovaný přibližně před nárožím čp. 195/II se již výrazněji od předchozí situace neodlišoval. Novým zjištěním byla přítomnost podložních štěrků pod starší valounovou dlažbou na niveletě 191,40 m.

Jaroslav Podliska, SPÚ HMP

SENOVÁŽNÉ NÁMĚSTÍ ČP. 987/II

Nevelký výzkum provedený formou dohledu proběhl ve stávajících sklepech při rekonstrukci modernistického objektu z roku 1925 (arch. Maxe Spielmann) na nároží Senovážného náměstí a Opletalovy ulice. Pod podlahou sklepa bylo zachyceno snížené štěrkopískové podloží (okolo 192,00 m) a část staršího sklepa novověkého stáří s valounovou dlažbou, který zřejmě náležel staršímu zaniklému zděnému domu, postavenému ve 2. čtvrtině 18. století a patřícímu ke špitálu kostela sv. Jindřicha. Jednopatrová dispozice dvoukřídlého objektu se dvěma sklepy a jedním dvorkem byla nahrazena v roce 1813 mladší přestavbou, z níž byla zachycena část sklepa orientovaného podél Senovážného náměstí.

Vojtěch Kašpar, Archaia

SENOVÁŽNÉ NÁMĚSTÍ ČP. 991/II

Zjišťovací výzkum realizovaný několika bodovými sondami v areálu nepodsklepené bývalé Hypoteční banky Království českého předcházel rozsáhlému projektu přestavby objektu na hotelový komplex (následovat bude rozsáhlý záchranný výzkum v místech nově projektovaných podzemních garážových stání a podzemních prostor). Na celé ploše dnešní

rozměrné parcely (původně 6 parcel orientovaných do Hybernské ulice) výzkum dokumentoval téměř 3 m mocné barokní a novodobé navážky (do nivelety 193 m v interiéru i exteriéru objektu), které překrývají doklady osídlení ze 14. - 15. století (objekty a souvrství převážně hygienicko - sanitárního charakteru; jímky, latríny, studny). Geologické podloží štěrkopískové terasy s dochovaným povrchem půdního horizontu (40 - 60 cm mocného) bylo zachyceno téměř na celé ploše výzkumu v niveletách 191,50 - 192,00 m. V západní části plochy byla zachycena mírně zahlubená terénní deprese vyplněná charakteristickými sedimenty stojatých vod, která byla na povrchu upravována vícenásobným štětováním 15. století. Vzhledem k výsledkům archivních rešerší je možno předpokládat i starší zástavbu (16. - 18. století), včetně zaniklých pozdně gotických domků situovaných podél Senovážného náměstí, objektů renesančních pivovarských budov či barokních kasáren. Následný výzkum by měl proběhnout v místech, kde dojde k zapuštění nových suterénů pod niveletu 193,0 m.

Vojtěch Kašpar, Archaia

TRUHLÁŘSKÁ ČP. 1145/II

V roce 2001 byl proveden záchranný výzkum formou dohledu při výkopu nové výtahové šachty ve dvoře domu. Současná nadmořská výška polohy se pohybuje v rozmezí 189,80 – 189,95 m n.m. Podloží zkoumaného areálu je tvořeno hrubozrnnými vltavskými štěrkopísky. Na štěrkopísky pak dosedá půdní typ (niveleta 189,10 m). Historické nadloží bylo tvořeno cca 50 cm mocným středověkým souvrstvím (15. století), na které dosedala cca 30 cm mocná novověká vrstva (17. – 18. století). Vše překrývala valounková dlažba z 19. století a na ní dosedající současná betonová dlažba.

Jan Jeřáb, Archaia

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 799/II

V zadní části dvora proběhl záchranný výzkum na ploše budoucích garáží. Již několik centimetrů pod dnešním povrchem se nachází původní hlinitopísčité fluvialní sediment (povrch 200,32 m n.m.), nasedající na štěrkopískovou terasu (povrch 199,81 m). Do podloží bylo zahlabeno několik oválných jam, ve kterých se nacházel keramický materiál a několik úlomků skla z konce 14. a první poloviny 15. století. Nebyla objevena žádná známka starší lidské aktivity z období před založením Nového Města. Zahlabené části středověkých objektů byly těžce narušeny recentními zásahy (inženýrské sítě) a jen dva objekty měly zachovaný celý půdorys. Určit původní funkci jam se zatím nepodařilo.

Michaela Wallisová, SPÚ HMP

VE SMEČKÁCH ČP. 1312/II A 1593/II

Záchranný výzkum formou odborného dohledu navázal na zjišťovací výzkum a doložil zcela odlišný historický vývoj sídelních aktivit obou parcel. Na dvoře za domem čp. 1312/II se dochovaly humusovité kontinuálně narůstající zahradní vrstvy 16. - 18. století, ojediněle porušené několika novověkými až recentními objekty (jímka, oválná jáma), které plynule přecházely do holocenního půdního horizontu nasedajícího na k severozápadu mírně se svažující štěrkopískové podloží (207,80 - 207,10 m n. m.). Plocha dnešního dvora za tímto domem byla zřejmě po celou dobu svého historického vývoje (středověk, raný novověk) nezastavěna a byla využívána jako dvůr či zahrada s kontinuálním přirozeným nárůstem historického hlinitohumusovitého nadloží, mírně kontaminovaného archeologickými nálezy. Odlišně se vyvíjela plocha za domem čp. 1593/II, kde byl povrch štěrkopískové terasy odtěžen až na kótu okolo 207,50 m (na konci parcely až na niveletu okolo 206,50 m). Veškeré

zvrstvení historického nadloží bylo tvořeno novověkým recentním navážkovým souvrstvím, souvisejícím s radikálním snižováním a následným zavezením dvora (novověká či spíše recentní stavební aktivita).

Vojtěch Kašpar, Archaia

VODIČKOVA ČP. 707/II

V období od října roku 2000 do ledna 2001 byla prováděna hlavní etapa záchranného výzkumu zadní nepodsklepené části parcely. Nejvýraznějším nálezem výzkumu byl objev čtyř hrobů. Špatně dochované kostry dvou dospělých a dvou dětských jedinců ležely hlavou k jihozápadu v obvyklé poloze s rukama podél těla. Nevýrazné zbytky dřeva signalizují existenci rakve nebo prkna, na němž byli zemřelí uloženi do hrobu. V neporušené části jednoho hrobu bylo dochováno kamenné obložení. Celkem pět stříbrných záušnic nalezených ve třech hrobech je možné podle nevelkých rozměrů a síly drátu datovat nejspíše do druhé poloviny 10. století. Objevené hroby byly bezpochyby součástí většího pohřebiště, jehož část byla prozkoumána v roce 1999 na zadní části parcely hotelu Adria na Václavském náměstí. Mezi očekávané výsledky výzkumu patří absence nálezů z doby před lokací Nového Města. Místo na němž proběhl výzkum, bylo k přední části parcely do Vodičkovy ulice připojeno pravděpodobně až v 16. století. Do té doby bylo součástí klášterní zahrady u kostela Panny Marie Sněžné.

Michal Tryml, SPÚ HMP

VODIČKOVA ULICE ČP. 1277/II

V druhé polovině roku proběhl na parcele domu celoplošný výzkum. Na větší části zkoumané plochy se nacházela rozsáhlá deprese přírodního původu, po které se dochoval místní název V jámě, Jáma apod.. Zánik deprese probíhal zpočátku přirozeným procesem (odlamováním okrajových částí, sesuvy, vodní erozí atd.), po založení Nového Města však došlo k jejímu záměrnému zasypávání. K jejímu zaplnění došlo během druhé poloviny 14. století. Tehdy nebyla tato parcela samostatnou a sloužila jako zadní část velké výstavní parcely, orientované do Jungmannovy ulice. Na zasypané jámě byl postaven gotický dům a na volném prostranství se nacházela pec, zřejmě pekařská. Z hospodářského zázemí gotické parcely je dále zapotřebí zmínit existenci tří studní.

Michaela Wallisová, SPÚ HMP

VODIČKOVA ULICE – LAZARSKÁ ULICE PPČ. 2381 A 2382

Záchranný výzkum byl vyvolán rekonstrukcí vstupních šachtic do kanalizace ve Vodičkově ulici a výstavbou nové kolektorové šachty v prostoru Lazarské ulice.

Rekonstruované šachty byly umístěny ve Vodičkově ulici a pozitivní výsledky přinesly pouze některé z nich. Výkop před čp. 700/II byl v horní části radikálně porušen několikanásobnými vkopy pro různé druhy inženýrských sítí. Původní povrch středověkého terénu se zde nedochoval, stejně jako žádné historické vrstvy. V hloubce dvou metrů byl zachycen fragment opukového zdiva (pravděpodobně se jedná o pozůstatek trativodu). Zařadit jej k určitému časovému období nebylo možné pro minimální množství datovacího materiálu. Jediný keramický zlomek nalezený ve výplni objektu lze přiřadit do období renesance.

Přestože i v další šachtě před čp. 727/II byly nejvýše položené archeologické situace zničeny mohutnými výkopy inženýrských sítí, na rozdíl od předcházející šachty se zde lokálně zachovala historická situace již jeden metr pod současným povrchem. I když se nedochovaly vrstvy středověkého města, zůstala poměrně dobře dochovaná situace „louže“ (původní vodní

plocha, která byla teprve po založení Nového Města zavezena a stala se komunikací v dnešní ulici). V ní byly nalezeny keramické, kožené, dřevěné a železné zlomky předmětů datovatelné do období po založení gotického města.

Šachta před čp. 696/II (Vyšší dívčí škola), rovněž značně poničená výkopyrecentních inženýrských sítí přinesla nález původního dřevěného vodovodního potrubí včetně kovové spojky.

Z hlediska zachování archeologických situací byla nejpřínosnější šachta před čp. 730/II. Zhruba metr pod současným povrchem bylo možno rozeznat původní horní úroveň středověké komunikace. Ta byla tvořena štětováním z valounů a naléhala na již zmíněnou výplň „louže“. Zde také bylo možno zachytit, vedle nadmořské výšky jejího dna na kótě 192,53 m n.m. i její původní povrch na kótě 196,00 m n.m.

Jediná šachta, která nebyla součástí rekonstrukce starých šachtic, byla umístěna v prostoru Lazarské ulice v prostoru původní zástavby, konkrétně v místě „Masných krámů“. Zaniklá budova byla masivní klasicistní kamennou stavbou realizovanou pro obchod s masnými výrobky (obchod s masem se přitom do sledovaného prostoru umístil již při vzniku gotického města).

Při zahájení zemních prací bylo hned pod povrchem odhaleno obvodové zdivo zaniklé budovy. V průběhu prací pak byl zachycen i pozůstatek schodišťové šachty do sklepních prostor a následně byly odkryty i samotné sklepní prostory (lednice) budovy, včetně náběhů kleneb. Jelikož se základ klasicistního domu nacházel až 5 m pod dnešní úrovní terénu (základ byl zapuštěn do šterkopísku), nebyly v sondě zachyceny žádné pozůstatky starší gotické zástavby prostoru.

Martin Omelka, SPÚ HMP

PRAHA 2 – NOVÉ MĚSTO

APOLINÁŘSKÁ ULICE ČP. 447/II

V průběhu roků 2001 a 2002 proběhl odborný dohled při výkopových pracích realizovaných v rámci generální rekonstrukce objektu. Liniové výkopy o hloubce 0,6 – 2 m byly provedeny jak v suterénu západní části objektu, tak v přízemí východního křídla spolu s přípojkou do ulice formou raženého tunelu. Ve všech případech byly inženýrské sítě vyhloubeny do nevýrazně mocných recentních navážek, které nasedaly přímo na geologický podklad tvořený břidlicemi. Rozdílná úroveň přírodního podkladu v nevelké vzdálenosti od sebe byla způsobena zasazením objektu na původní skalní hřbet, prudce spadající směrem k západu.

Jaroslav Podliska, SPÚ HMP

HORSKÁ PPČ. 1432 A 1433

V souvislosti s bezpečnostním opatřením u opěrné zdi parku Folimanka a s přípravou projektu rekonstrukce výše zmíněné zdi byla v letech 2001-2002 provedena zjišťovací sondáž v areálu barokního bastionu „Božích muk“ na Karlově. Při výzkumu na ploše bastionu byly pravidelně rozloženy zjišťovací sondy, které měly svou dispozicí zjistit stav zdí i vnitřních terénů bastionu s ohledem na výskyt archeologických památek. Konečným cílem výzkumu bylo také odpovědět na otázku, zda je možné na stávající ploše barokního bastionu provádět plošné zemní úpravy, aniž by byl dotčen původní stav a celková dispozice této barokní památky. Otázka zemních úprav byla rovněž určující pro stanovení maximální hloubky archeologických sond do 1,5 m od stávajícího povrchu terénu.

Opěrná zeď je vedena pod parc. č. 2462/1 a 2462/2, začátek předmětné zdi je na východě u Nuselského mostu. Odtud přechází v rozšířený ostroh se stávajícím objektem v havarijním

stavu a pokračuje dále napříč údolím po terénním ostrohu až do ulice Na Slupi, kde končí. V několika úsecích své trasy je zeď postavena na dodnes viditelném skalním hřbetu s ostrým srázem směrem k jihu.

Předstihový záchranný výzkum se v roce 2001 orientoval na plochu bastionu „Božích muk“, kde je dodnes zděný objekt v havarijním stavu. Povrch je rovinného charakteru se dvěma svahem oddělenými terasami. Na základě skutečně zjišťovacího výzkumu jsme archeologicky prokázali, že dnešní úroveň povrchu terénu bastionu neodpovídá historické skutečnosti a že oproti historickému stavu výrazně narostl. V celé ploše barokního bastionu se pod současným travnatým povrchem nacházejí hlinitopísčité navážky s příměsí různorodého organického materiálu, někdy charakteru domovního odpadu. Tyto navážky jsou na různých místech (zvláště ve východní polovině plochy bastionu) doplněny novodobým (19. - 20. století) stavebním odpadem. Veškerý tento materiál se sem dostával z blízkého i vzdálenějšího okolí formou vyvezeného běžného domovního odpadu. Pod výše zmíněnými navážkami se objevuje původní stavební jádro bastionu, včetně původního zásypu v podobě štěrkopísků nebo materiálu získaného ze stavební a jiné činnosti na pražském území ve své době. Jak terény z moderní doby, tak i z doby výstavby bastionu obsahují řídké volně roztroušené jednotlivé archeologické nálezy (keramické a jiné artefakty), které v tomto případě jsou obvykle již v sekundárním uložení. Konečně na severní straně bastionu, do níž je začleněna původní gotická zeď, vede cca 0,10 m pod travnatým povrchem kolem vystupující koruny obvodového zdiva cihlový odvodňovací žlab (šířka cca 0,80 m). Původní terény nebyly při archeologickém výzkumu v těchto místech zachyceny.

Ve smyslu výše uvedených okolností byla provedena ještě v r. 2002 další etapa zjišťovacího předstihového výzkumu. Tato etapa se zaměřila na situaci terénů v interiéru bastionu v těsném sousedství se samostatně stojící stavbou v havarijním stavu (čp. 1751/II, bývalá prádelna) a na zjištění jejich základových poměrů pro budoucí asanaci objektu. Výzkum dále sledoval statické sondy při vnějším obvodu severní zdi bastionu v ulici Horská a situaci založení nároží barokního opevnění při dnešním vstupu do areálu bastionu z této ulice. Zde základové zdivo, které se stavebně neodlišuje od stávající nadzemní partie hradby, dosedá přímo na zjištěný skalní podklad tvořený tabulemi břidlice s vložkami křemenců. Tabule jsou ukloněny 45-550 k severozápadu.

Plochy severně od původní gotické hradby v pásu od Karlova k Nuselskému mostu, byly významně změněny příslušnými zemními úpravami při stavbě barokní fortifikace. Především však byly prostory bastionů dosypávány na novou úroveň. Původní terény, pokud se zachovaly, jsou uloženy v hloubkách mimo dosah výzkumu i předpokládaných budoucích stavebních úprav ve vnitřním prostoru bastionu „Božích muk“.

Novoměstskou gotickou hradbu v tomto úseku nezpevňovaly věžice (kromě jediné Na Slupi) a nebyla zde pro neschůdnost terénu ani žádná brána. Pouze v tomto úseku se také novoměstská hradba dodnes zachovala a podle dochovaného stavu můžeme soudit, že byla 2 - 3 m široká, zpravidla více jak 6 m vysoká s obranným ochozem, zakončeným cimbuřím (později vyžděným). Hradba v tomto úseku probíhá podle terénu, který vytváří již zmiňované skalnaté podloží i poměrně strmý svah, dodatečně zalesněný a tvořící dnes součást parkové úpravy Folimanky. Gotická hradba navazuje plynule na barokní úsek, vytvářející při navázání neúplný bastion „Božích muk“, který je posazen pod někdejší augustiniánskou kanonii na Karlově.

Barokní opevňovací zeď má běžnou podobu, eskarpa je vyžděna z cihel většinou v polské vazbě a nasedá na kamenný sokl, z něhož je vidět pouze jedna řada. Rovněž nárožní armování je kamenné. Lícová stěna je ukončena oblounovou kamennou římsou, která je již z velké části novodobá. Čím více se hradba přibližuje k Nuselskému mostu, tím více je doplněna novodobými vyždívkami. Vystupující bastion Karlov je pak již celý novotvarem, který pouze

evokuje podobu původního bastionu, porušeného však silně zmíněnou vestavbou Nuselského mostu.

Petr Starec, MMP

KARLOVO NÁMĚSTÍ ČP. 288/II

V souvislosti s výstavbou podzemních garáží na dvoře za objektem proběhl částečně předstihový a z větší části záchranný výzkum formou odborného dohledu, který navázal na dříve realizovaný zjišťovací výzkum. Výsledky výzkumu výrazně přispěly k revizi a rekonstrukci průběhu hrany terasy Karlova náměstí, přičemž byl dokumentován výrazný sklon severním a západním směrem. Povrch štěrkopískové terasy, zjílovatělého eluvia a kompaktního skalního podkladu dobrotivských břidlic klesal výrazně od jihovýchodního koutu dvora (nivelety štěrkopísku 203,00 m n.m., eluvia 201,65 m, skalního podloží 199,52 m) směrem k severozápadnímu koutu (nivelety štěrkopísku 201,80 m, eluvia 198,42 m, skalního podloží 197,80 m). Současný povrch dvora (postižený novověkou či recentní stavební aktivitou) výškově odpovídá úrovni terénu ve středověku (na celé ploše dvora se uchovaly minimální doklady novověkých a recentních úprav povrchu a dělení dvora). V průběhu hloubení stavební jámy se výzkum soustředil na čtyři studny. Nejstarší, zasypána ještě před koncem 14. století, poskytla mimořádný soubor keramických nádob, makrozbytků, a dřevěných a kožených předmětů. Mladší studna (na konci dvora) zanikla v průběhu 1. poloviny 15. století, nejmladší zřejmě až v 16. století. Čtvrtá, recentní studna, byla do doby výzkumu plně funkční.

Vojtěch Kašpar, Archaia

LEGEROVA, I. P. PAVLOVA ČP. 1826/II, 1827/II A 1789/II (HOTEL KRIVÁŇ)

Nevelký zjišťovací výzkum na dvorcích za domy bývalého komplexu hotelu Kriváň, z větší části zdemolovanými, místy zachytil snížený povrch vinohradské štěrkopískové terasy (nivelety mezi 231,40 - 232,00 m n. m.) a mohutné, téměř 300 cm široké novověké zdivo barokního městského opevnění, procházejícího celou parcelou rovnoběžkovým směrem. Zachycenou situaci je možno považovat za jižní, na kurtinu mezi bastiony sv. Františka Xaverského a sv. Bartoloměje kolmou, obvodovou zeď bastionu sv. Františka Xaverského. Vnější eskarповý líc byl vyzděn z cihel a vysvahován směrem do příkopu, zachyceného několika sondami, v nichž bylo možno zkoumat svrchní partie jeho novověkého zásypu. Severně od zachyceného zdiva se dochovalo vlastní těleso bastionu, tvořené převážně různě zkomoleným blokem ponechaného intaktního geologického podloží. Podél vnitřního líce zdiva byl patrný základový vkop s novověkými zásypy. Na výzkum by měl navázat dohled při hloubení podzemních garáží obchodně administrativního objektu.

Vojtěch Kašpar, Archaia

NA RYBNÍČKU PPČ. 2145, 2147 A 2150

Záchranný výzkum byl vyvolán revitalizací hřiště, výkopy zakládacích pasů nového zahradního domku a výkopy nově pokládaných inženýrských sítí v okolí svatoštěpánské zvonice, postavené v letech 1600 - 1604 u chrámu sv. Štěpána. Při dokumentaci vertikálních řezů (stěn neohlášených výkopů) byl zachycen pozvolný sklon geologického podloží (štěrkopísková drť) severozápadním směrem (od 221,10 do 221,60 m n. m.). Výjimečným nálezem bylo torzo sídlištního objektu s keramikou přelomu 12. a 13. století. Četněji byly dokumentovány těžce postižené pozdně středověké a novověké pohřební horizonty, porušené zahloubenou rozsáhlou jámou (vrstvou) téměř výhradně vyplněnou druhotně přemístěnými

sekundárně uloženými lidskými kostmi v neanatomických polohách. Tento nález může souviset s pohřební aktivitou v okolí kostela sv. Štěpána, doloženou od 2. poloviny 14. století do roku 1784 (zrušení hřbitova) nebo s pohřebišťem náležejícím k morovému lazaretu - špitálu u sv. Štěpána (čp. 536/II postaveno v roce 1613). Vytyčením nové ulice Na Rybníčku v letech 1837 - 1845 areálem farní zahrady došlo k výrazné urbanistické proměně a rozdělení farního okrsku na dvě poloviny. V této době vznikl taras lemující jižní frontu dnešní ulice Na Rybníčku, do něhož byla v roce 1862 zapuštěna klasicistní budova školy, bývalé dětské opatrovny ve svatoštěpánské farnosti (dnes školka čp. 1428).

Vojtěch Kašpar, Archaia

VYŠEHRADSKÁ ČP. 431/II

V rámci přípravných prací před rekonstrukcí objektu byla na dvoře domu realizována zjišťovací sondáž. První sonda byla vyhloubena v jižní části dvora a zastihla statigrafii o celkové mocnosti 3,6 m (199,90 – 196,30 m n. m.). Pod stávajícím povrchem dvora se nalézalo přibližně 2 m mocné souvrství heterogenních navážek s výrazným podílem stavebního odpadu, které překrylo masivní valounovou dlažbu dvora a relikt zděné konstrukce původní dvorní zástavby pozdně barokního objektu.

Pod valounovou dlažbou se nalézala poměrně nepřehledná stratigrafie tvořená torzem opukové zdi a vrstev písčito-kamenitého charakteru, které se zahlubovaly do výrazné superpozice původně rozsáhlejších výkopů vyplněných písčitou hlínou s kameny a nahodilými zlomky vrcholně středověké keramiky. Spodní partie se na úrovni 196,60 m již zahlubovaly do přírodního podkladu tvořeného zahliněnými písky s příměsí křemenců.

Druhá sonda se nalézala v severovýchodní středové partii dvora. Zastižená přibližně 3 m mocná statigrafie se výrazně lišila od sondy předešlé. Pod nevýrazným recentním násypem se nalézala mohutná vícefázová zděná konstrukce z kamenů a cihel zabírající přibližně polovinu z celé sondy. Na severní straně byla zeď lemována výraznými výkopy, souvisejícími s výstavbou a existencí domu, jehož vznik lze předpokládat v průběhu 18. století. Zásadním zjištěním byla dokumentace úrovně podloží, které zde vystupuje relativně vysoko. Povrch zahliněných písků s příměsí křemenců se nalézal na úrovni 199,50 m, následná poloha čistých písků až štěrkopísků byla zastižena na niveletě 198,70 m.

Uvedená zjištění dokumentují morfologickou proměnu místa v průběhu posledních dvou století, při které došlo k radikálnímu převrstvení a následné nivelizaci původně značně strmého, přesto člověkem osídleného terénu.

Jaroslav Podliska, SPÚ HMP

ŽITNÁ ČP. 572/II

Záchranný výzkum, provedený formou dokumentace vertikálního řezu stavební jámou pro podzemní garáže na dvoře objektu, přinesl přes své negativní zjištění významné poznatky pro rekonstrukci geomorfologického reliéfu a rozsahu zdejšího předlokačního sídliště této soustavně sledované části Nového Města. Zachycen byl nesnížený povrch geologického podloží štěrkopískové terasy (221,40 - 221,70 m n. m.) a kompletně vyvinutý půdní horizont (v niveletě okolo 222 m), nacházející se v minimální hloubce od současného povrchu (222,20 - 222,60 m). Parcela se nacházela v mírném svahu východně od doposud zachycených dokladů předlokačního osídlení a byla využívána po celou dobu středověku a novověku jako zahrada. Na konci 17. století, zřejmě společně s prolomením městských hradeb Žitnou branou, došlo k zastavění čela parcely nejstarším zděným objektem (na konci 19. století ho nahradil současný činžovní dům).

Vojtěch Kašpar, Archaia

PRAHA 2 – VYŠEHRAĐ

V letech 2001 a 2002 byly prováděny stavebně archeologické výzkumy a dohled nad výkopovými pracemi pouze v souvislosti s probíhajícími stavebními akcemi..

Proběhl dlouhodobý dohled při výkopových pracích firmy Eltodo, která zajišťovala realizaci slavnostního osvětlení na Vyšehradě. Trasa výkopů byla zčásti ve starém vedení elektrických kabelů (především v oblasti nových svítidel). Výkopové práce na osvětlení hradeb byly v násypových vrstvách, které měly novověký charakter. Hloubka výkopů nepřesáhla 60 – 80 cm. Sledovány byly stavební práce v oblasti tzv. gotického kasematu v západní části akropole. Fotogrammetricky dokumentována vnitřní líc základového zdiva v ose S – J a vstupní části objektu. Klenba kasematu byla dokumentována pouze fotograficky. Vyzděna je z lomových kamenů a je řazena chronologicky do mladšího období, pravděpodobně do baroka. Zahradnické terénní práce ve Štulcových sadech nenabývaly většího rozsahu a byly převážně v nepatrných hloubkách do 40 cm, takže nezachytily historické terény. Odvodnění Wiehlových arkád bylo prováděno ve dvou etapách (2001 a 2002). Výkopové práce nedokončeny a budou pokračovat v následujícím roce. Trasa odvodnění a rekonstrukce odvodňovacích kanálků nezasáhla historické terény, pouze násypy z 19. století z doby stavby arkád a terény z období parkových úprav.

Bořivoj Nechvátal, ArÚ

PRAHA 3 – STRAŠNICE**U NÁKLADOVÉHO NÁDRAŽÍ PPČ. 1488**

Při křižovatce ulic U nákladového nádraží a K Červenému dvoru proběhl v areálu bývalé Tesly Strašnice archeologický výzkum. Od července 2002 bylo sledováno postupné hloubení stavební jámy nové administrativní budovy v areálu objektu. Od srpna 2002 pak následovala demolice stávající budovy trafostanice, na jejímž místě nová budova navazuje na administrativní blok v ulici U nákladového nádraží. Dokumentace zdejší terénní situace byla ukončena v závěru roku při terénních úpravách bezprostředního okolí obou objektů.

Plocha staveniště byla již v době před zahájením výzkumu pokryta recentními navážkami. Po jejich odstranění byla zdokumentována jednoduchá nálezová situace recentních hlinitopísčitých navážek s výraznější úrovní stavebního odpadu po celé zkoumané ploše. Pod nimi na úrovni sterilního písčitojílovitého podloží nebyly zjištěny archeologické památky. Díky velikosti základových poměrů bylo možné dále sledovat pleistocénní deluviofluviální jílovité sedimenty až na úroveň skalního podloží z rozložených ordovických břidlic letenského souvrství.

Jana Pokorná, Petr Starec, MMP

PRAHA 3 – ŽIŽKOV**KONĚVOVA, ROHÁČOVA, LUKÁŠOVA, BUDOVCOVA PPČ. 1910, 1914, 1915, 1916, 1921, 1922**

Zjišťovací výzkum, prováděný v r. 2001, byl vyvolán chystanou výstavbou nového polyfunkčního domu na ploše mezi ulicemi. Nadmořská výška polohy se pohybovala v rozmezí 226,50 – 227,50 m n.m. Výkopy byly vedeny na úroveň zachyceného geologického podloží. Archeologické sondy narazily na kótě 226,00 m n.m. na povrch světle okrových, částečně jílovitých písků. Tři z nich prořaly v celém úseku jednolitě souvrství recentních navážek charakteru stavebních sutí, které vyplňovaly sklepy původních domů. V místech, která nebyla porušena zachycenými sklepy, byla pod recentními navážkami zkoumána asi 0,6 – 1,0 m mocná hnědá hlinitopísčitá vrstva původního půdního pokryvu (zřejmě ornice –

niveleta 225,00 m), která přímo dosedala na žluté písčito kamenité podloží. Z této vrstvy, především pak z její spodní části, byl získán keramický materiál datovaný do průběhu 15. – 17. století.

Jan Jeřáb – Michal Bureš, Archaia

PRAHA 4 – PODOLÍ

RYBÁŘSKÁ A U PODOLSKÉHO SANATORIA PPČ. 2027 A 2024

Na přelomu roku 2001 a 2002 byl v ulicích proveden záchranný výzkum, který byl vyvolán rekonstrukcí vodovodního řadu a kanalizační stoky. Nadmořská výška polohy se pohybuje v rozmezí 193,30 – 203,70 m n.m. Podloží (niveleta 192,50 – 203,10 m) zde převážně tvořily vltavské šterkopísky prostoupené místy hlínou či jílem. Sledované výkopy prořaly v celém úseku ulice U podolského sanatoria a v horní části ulice Rybářské cca 0,5 m mocné souvrství recentních a novověkých navážek, které přímo dosedaly na podloží tvořené vltavskými šterkopísky. Ve spodní části Rybářské ulice byl pod strženým asfaltovým povrchem vozovky zkoumán cca 10,0 m dlouhý úsek zachovaného historického nadloží, které ohraničovaly z obou stran novověké výkopy, zahlubující se až do podloží. Zde byla pod asfalt. vozovkou zachycena cca 30 cm mocná novověká vyrovnávací vrstva, která překrývala středověké souvrství, tvořené vrstvami tmavě hnědých hlín s velkou příměsí písku. Tyto vrstvy přímo dosedaly na zachovaný tmavě hnědý půdní typ (niveleta 192,60 – 193,00 m). Do půdního typu byly zahloubeny dva objekty obsahující mladohradištní keramický materiál.

Jan Jeřáb, Archaia

PRAHA 5 - SMÍCHOV

ARBESOVO NÁMĚSTÍ

V souvislosti s rekonstrukcí a rozsáhlými úpravami parkového areálu došlo v květnu 2001 na několika místech k narušení důležitých archeologických terénů a situací stavební technikou. Zejména při budování jímky pro budoucí kašnu odstranila stavba značnou kubaturu sídlištního souvrství o mocnosti cca 2 metrů, a zároveň narušila základy několika zděných konstrukcí a jámu kostrového hrobu. Následný záchranný výzkum odhalil pod téměř 1 metrem vyrovnávacích planýrek z konce 19. století (asanace náměstí) povrch ohrazeného areálu původního hřbitova náležejícího k farnímu kostelu sv. Filipa a Jakuba. Nejmladšímu ze sídlních horizontům zjištěných v prostoru jímky dominovala základová partie mohutné opukové zdi s omítnutým lícem. Po analýze stratigrafických vztahů mezi zahloubenými prvky stavby a podložními vrstvami můžeme vyslovit domněnku, že se jedná nejspíše o JV nároží bývalé kostnice či márnice.

Do půdního horizontu byl zapuštěn také výkop hrobové jámy. I když její zásyp obsahoval značné množství středověkých keramických zlomků (12. - 13. století), přítomnost časně novověké keramiky spolu s uvedenou stratigrafickou situací datují tento pohřeb k přelomu 16. a 17. století. Muž ve věku cca 40 let byl původně uložen v dřevěné rakvi, což doložily nálezy spojovacích železných hřebů a četné fragmenty rozpadlého dřeva.

Zásadní přínos výzkumu představuje především objev intaktního středověkého souvrství o mocnosti 50 – 90 cm. Četné fragmenty keramiky získané z příslušných stratigrafických jednotek zařadily vznik souvrství do průběhu 12. a 13. století. I když nebyly zachyceny žádné stopy po vlastních sídlištních objektech, svědčí mocnost souvrství spolu s početným datovacím materiálem o značné intenzitě lidských aktivit na zdejší lokalitě v uvedeném období. Plošný rozsah vrstvy opukové drtě s četnými fragmenty opuky (do rozměru 20 cm) a maltovinou nabízí navíc možnost interpretovat tuto situaci jako horizont související se

stavební aktivitou v blízkém okolí. Rozsah provedeného výzkumu i způsob odhalení uvedeného souvrství však neumožňují přesnější interpretaci celé situace, včetně jasného časového zařazení uvažované stavební aktivity. Tato skutečnost však může získat na důležitosti zejména v souvislostech se založením kartuziánského kláštera na zdejších katastru ve 40. letech 14. století. Rozsáhlé zásahy do uspořádání zdejší sídelní struktury totiž dosud předpokládáme výhradně na základě písemných pramenů.

Samostatnou kapitolu představuje odhalení základů kamenné architektury na dvou místech lokality. Zachycení zdív románského kostela dovolilo přesně situovat výsledky výzkumu I. Borkovského z roku 1956 a objev obvodové zdi areálu někdejší kartoučky otevírá možnost začít řešit širší vztahy středověké a časně novověké zástavby v okolí dnešního Arbesova náměstí.

Petr Juřina, Archaia

KOVÁKŮ A RADLICKÁ PPČ. 4071/1-4

V souvislosti s plánovanou výstavbou administrativně-obytného centra Anděl Park mezi uvedenými ulicemi proběhl v roce 2002 rozsáhlý výzkum na poslední nezastavěné parcele někdejší Ringhofferovy vagónky. Zatímco v jižní části parcely (jak potvrdil již zjišťovací výzkum) byly starší archeologické terény zcela zničeny novověkou stavební aktivitou, pod úrovní demolované nepodsklepené truhlárny na místě zahrady a dvora domu z konce 19. století zůstaly tyto vrstvy dobře zachovány.

Vedle izolovaných středověkých objektů (14. - 15. století) patří k nejzajímavějším zjištěním zachycení pravěké vrstvy o mocnosti až přes 2 m. Pod ní zaregistroval výzkum jednotlivé objekty, či jejich části zapuštěné do geologického podloží tvořeného pleistocénní spraší. Získaný materiál je možno zařadit zčásti do časného eneolitu, zčásti do střední až mladší doby bronzové.

Již v průběhu první fáze předstihového výzkumu byl potvrzen mimořádný význam zachycených terénů a situací zejména z hlediska poznání vývoje pravěkého osídlení na území vnitřní Prahy a jejích historických předměstí. I díky předešlému zjišťovacímu výzkumu, který detekoval další z případů dobře zachovaného souvrství z období zemědělského pravěku, bylo možno s dostatečným předstihem připravit vhodnou metodiku systematického a smysluplného studia zdejší sídelní struktury. Včasná poznání situace na lokalitě navíc umožnila vhodně zakomponovat vlastní předstihový výzkum do celkového harmonogramu uvažovaných zemních prací. Z hlediska odborného pak interdisciplinární spolupráce při zpracování zdejšího výzkumu (geologické, petrografické a enviromentální analýzy) poskytne dobré východisko pro korekci našich dosavadních představ o počátcích utváření kulturní krajiny na území Pražské kotliny.

Petr Juřina, Archaia

PRAHA 6 – HRADČANY

DLABAČOV ČP. 120/IV A 121/IV

V 2. polovině roku 2000 proběhl záchranný výzkum, který byl vyvolán výstavbou nové kanalizace a vodovodu ve vojenském areálu Pohořelec. Sledované výkopy prořaly v celém úseku jednolitě novověké souvrství navážek charakteru stavebních sutí a především odhalily pozůstatky barokní městské fortifikace, která vznikla dle písemných pramenů mezi lety 1665 - 1670.

Výzkum odkryl na zkoumané ploše tři druhy zdí, které tvořily barokní fortifikaci. Všechny byly značně destruované a založené do geologického podloží, které tvořily jílovitokamenité

svahoviny s velkou příměsí písku. Ve východní části areálu byla zkoumána v délce cca 30 metrů asi 4 m široká hradební zeď, zřejmě kurtina mezi Strahovskou bránou a IX. (Strahovským) bastionem (koruna zdi na niveletách 285,75 – 286,66 m n.m.). Vlastní těleso zdi tvořilo masivní lomové zdivo, pojené kvalitní cementovou maltou. V jižní části parcely byla zachycena na kótě 282,90 m další zeď, cca 1,5 – 2 m mocná, která byla též tvořena lomovým kamenem. Její vnější líc armovala plenta z jedné řady kvalitně pálených cihel. V severozápadní části areálu pak bylo zachyceno torzo třetí zdi (niveleta 287,05 m). Tato zeď byla cca 1 – 1,5 m široká a byla tvořená lomovým zdivem a zbytky armování kvalitně pálenými cihlami. Díky své poloze a vnitřnímu armování lze soudit, že se jedná o vnější vyzdívku hradebního příkopu.

Jan Jeřáb, Archaia

PRAHA 6 – BUBENEČ

PELLÉOVA ČP. 44

Záchranný výzkum, prováděný r. 2000 v areálu velvyslanectví Čínské lidové republiky byl vyvolán výstavbou nových objektů a budov. Nadmořská výška polohy se pohybovala v rozmezí 215,20 – 218,60 m n.m. Podloží je tvořeno tuhou okrovou spraší, která byla zjištěna na celé předmětné ploše v mocnosti cca 0,3 – 2,4 m. Tato spraš nasedá na mocná souvrství písku a písčitého štěrku tvořící vltavskou terasu. V severní části plochy byla bez našeho vědomí vyhloubena jáma, z níž se nám podařilo zdokumentovat pouze její západní stěnu. Zde byla zjištěna pod cca 1,0 – 1,2 m mocnými novověkými navážkami a vyrovnávkami terénu asi 10 – 20 cm mocná kulturní vrstva z mladší doby železné (latén) nasedající přímo na sprašovitě podloží. Z novověkých navážek byla získána mince z roku 1765 a zlomky keramiky a kameniny, které je umožňují datovat do 18. – 19. století. Před započítím hloubení jámy v jihozápadní části plochy byla provedena sondáž pomocí vertikálních řezů a menších zjišťovacích sond. V hloubce cca 60 – 80 cm pod povrchem terénu byla zjištěna šedohnědá, silně uhlíkatá vrstva (niveleta 217,70 m) mocná cca 10 – 20 cm, která obsahovala zlomky pravěké (latén) i středověké keramiky (13. století).

Jan Jeřáb – Marcela Pischnothová, Archaia

PRAHA 6 – DEJVICE

NA KOTLÁŘCE ČP. 16

Archeologické vyhodnocení (formou dokumentace vertikálních řezů) 13 sond vyhloubených bez přítomnosti archeologa při stavebně historickém průzkumu předcházelo plánované rehabilitaci objektu. Ve všech sondách bylo zachyceno geologické podloží (váté prachovité spraše) v niveletách 241,80 - 242,40 m n. m. (na západě) až 238,90 - 239,80 m (východ a jihovýchod). Přestože viniční usedlost s liselem vznikla v letech 1480 - 1483 (vinice jsou zmiňovány již v 1. polovině 15. století), výzkum dokumentoval až komplikovaný novověký stavební vývoj zajímavého objektu z doby po třicetileté válce. Zřejmě před rokem 1699 byla postavena obytná budova předměstské vily, přičemž na dvoře byla zachycena výrazná propálená vrstva související nejspíše s požárem usedlosti v roce 1742. Na přelomu 18. a 19. století byla usedlost vybavena sýpkou, schodišťovým křídlem a velkým sklepem nacházejícím se mimo dnešní areál. Ve 20. a 30. letech 19. století byla dále obytná část objektu rozšířena o východní trakt stávající s obytným patrem nad nimi a celá dispozice areálu byla uzavřena komplexem chlévů na jižní straně a rozměrnou hmotou stodoly na západě. Zjišťovací výzkum stanovil základní cíle následného záchranného výzkumu, který proběhne v souvislosti s hloubením nových suterénů především severně od usedlosti (nepravidelný sklep - nejstarší

část usedlosti ?, vzorkování klenebních zásypů sklepů situovaných mimo současnou dochovanou dispozici usedlosti, inženýrské sítě).

Vojtěch Kašpar, Archaia

PRAHA 6 – VOKOVICE

EVROPSKÁ, KE DVORU PPC. 621/2, 622/3, 622/5 A 626/3

Záchranný výzkum lokality z větší části zničené stavbou administrativního a skladového areálu Olympus byl prováděn na podzim 2002 v areálu nemovité kulturní památky čp. 16 – „zámeček s hospodářským dvorem – areál“, zapsané ve státním seznamu nemovitých kulturních památek pod registračním číslem 1 – 1955. Cílem záchranného výzkumu po objevení neohlášené stavby bylo zejména v prostoru stavební jámy zachránit a zdokumentovat vše, co stavbou nebylo do zahájení výzkumu zničeno.

Zkoumaná plocha se nalézá na mírné sprašové vyvýšenině obtékané tokem Šáreckého potoka, v nadmořské výšce 307 m n. m. Záchranný výzkum dokumentoval a ověřoval několik řezů, z nichž 4 řezy přinesly datovací materiál. Pozitivně byl zjištěn jeden stavbou poničený objekt kultury knovízské, jeden objekt a kúlová jamka kultury s keramikou lineární. Dále bylo zaznamenáno několik nevýrazných objektů vrcholně až pozdně středověkých. Po celé zkoumané ploše se nachází blíže neinterpretovaná kulturní vrstva. Jakkoliv by stejnorodý keramický materiál získaný z jednotlivých mikrosond realizovaných na profilu stavební jámy mohl naznačovat, že interpretace horizontu s archeologickými nálezy jako tzv. kulturní vrstvy není jednoznačná (otázka objektů zahloubených do kulturní vrstvy), okolnosti výzkumu neumožňovaly tento problém řešit. Až na výjimky objektů zahloubených do podloží tak výzkumem šlo v podstatě zjistit pouze absenci či prezenci archeologických nálezů v prostoru narušeném stavbou.

Záchranný výzkum v prostoru stavební jámy zjistil, že archeologické objekty se nacházejí na západní a severní straně výkopu a je tudíž nadmíru pravděpodobné, že další situace se nacházely v prostoru plochy trojúhelníka mezi těmito stranami. Kromě toho se další objekty mohly samozřejmě nacházet též kdekoli v ploše stavební jámy, kde však po odbagrování po sobě nezanechaly žádných pozůstatků. Výzkum se snažil sledovat též ostatní zemní zásahy na rozsáhlé ploše staveniště a zjistil, že archeologické situace a nálezy se nacházejí po celé ploše staveniště v různých jednotlivých stavebních výkopech. Tyto situace, které již byly dle možností archeologicky dokumentovány, však tvoří co do rozsahu pouze zanedbatelné procento ze zjištěné archeologické lokality ve srovnání s tím, co bylo zničeno stavební jámou. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem bylo v tomto bezprecedentním případě nejen podáno oznámení o porušení památkového zákona na Magistrát hlavního města Prahy, ale bylo podáno i trestní oznámení na neznámého pachatele pro podezření na spáchání trestného činu poškozování cizí věci.

Michal Bureš, Archaia

PRAHA 9 – VYSOČANY

NÁMĚSTÍ OSN

V květnu až srpnu 2002 proběhl na ploše náměstí předstihový výzkum, který navázal na předchozí zjišťovací výzkum z února téhož roku. Úkolem výzkumů bylo prozkoumání plochy kontinuálně navazující směrem na jih na plochu výzkumu při křižovatce ulic Sokolovská a Freyova, zkoumanou v roce 1999. Obě tyto plochy jsou postupně zastavovány obchodně administrativními budovami s několika podzemními podlažními. Zjišťovacím výzkumem byla prosondována celá plocha určená k výstavbě o rozsahu cca. 10 000 m² a byla vytipována

plocha s pozitivním nálezem nebo s potenciálem pozitivního nálezu, na které proběhl předstihový výzkum (2 060 m²). V západní části plochy výzkumu rozměřené v síť sond s kontrolními bloky byly vynechávány prostory zjevně bez archeologických nálezů, ale dosažená hustota sond poskytla dostatečnou informaci o archeologické situaci na celé zkoumané ploše. Archeologicky mimořádně zajímavou se ukázala východní část plochy předstihového výzkumu, kde se v místech hypoteticky uvažovaného tvrziště podařilo souvislým plošným odkryvem zachytit proměnu středověké usedlosti v moderní kamennou stavbu v časovém horizontu od 2. poloviny 12. století do současnosti.

Nejstarší zachycené osídlení pochází z období knovízské kultury mladší doby bronzové. Mocná kulturní vrstva nasedající na geologické podloží byla odkryta v několika sondách plošně zkoumané plochy. Knovízské objekty byly zaznamenány většinou již ve zmíněné kulturní vrstvě, přičemž do podloží se zahlubovaly již jen relativně mělké spodní partie objektů.

Další fázi osídlení reprezentuje horizont poloviny 12. - přelomu 12. a 13. století. Nejvýraznější situací uvedeného horizontu je obdélný objekt o ploše 8,5 m² (3,1 x 2,8 m). V zásypové vrstvě objektu byla nalezena esovitá záušnice velkého průměru. Objekt byl patrně součástí nadzemní stavby, čemuž nasvědčují kúlové jamky v SZ a SV rohu objektu. Spíše než obytné funkci nasvědčuje nálezová situace funkci zahloubené komory či sklepa v rámci víceprostorového domu (poměrně malá plocha, absence vstupní šíje a otopného zařízení). V bezprostřední blízkosti objektu se podařilo zachytit spodní partie pece tvořené mazanícovou krustou datovanou nálezy do stejného období. Na základě orientace, vzdálenosti i datování lze o uvažovat o funkční souvislosti uvedených objektů.

V prostoru plošného odkryvu, se výrazně projevil vrcholně středověký horizont 13.-15. století, reprezentovaný zejména dvěma zahloubenými objekty s vysunutými vstupními šíjemi o rozměrech 5,5 m x 4,2 m (24,5 m²) a 4,5 m x 4,2 m (19 m²). Obě vstupní šíje jsou vyzděné, vzájemně od sebe oddělené úzkým pruhem původního terénu. Ve větším z obou objektů se dochovalo více stavebních reliktní. Jeho severní a západní stěna byly zpevněny kamennou plentou, zatímco jižní stěna byla opatřena šesti trámovými kapsami. Reliktem příležitostného otopného zařízení může být tenká propálená vrstva, situovaná ve středu objektu. Na kontaktu vstupní šíje a samotného objektu se nacházel kamenný práh, v němž jeden z kamenů byl opatřen kapsou umožňující pohyb dveří. Kapsa pro uchycení dveří vyhloubená do podloží se nacházela na stejném místě i v sousedním, menším objektu. Konstruktivním prvkem oba objekty spojujícím je obdélný kamenný blok, který zpevňuje úzkou šíji mezi oběma objekty. V nejstarších zásypových vrstvách obou objektů převládá materiál 1. poloviny 14. století, ve svrchních vrstvách zásypu pak keramika přelomu 14. a 15. a 1. poloviny 15. století. Oba objekty pravděpodobně tvořily zadní, polozahloubený trakt víceprostorového vrcholně středověkého domu. S nadzemní konstrukcí domu mohou souviset i sloupové jámy, které byly odkryty v ZV linii mezi oběma objekty.

Východně od zadních stěn obou objektů byla odhalena studna s četnou keramikou z období kolem poloviny resp. 2. poloviny 15. století. Nálezovou situací lze tedy interpretovat tak, že studna byla umístěna za zadním traktem, pravděpodobně na dvoře, výše popsaného vrcholně středověkého domu a fungovala současně s tímto domem a patrně i krátce po jeho zániku. Pozoruhodný nález byl učiněn v západní části koruny studny, kde byl pod vrstvou omítky odkryt hrubě osekáný kámen s neumělou plastikou kříže.

Rámcově do vrcholného středověku může být datován i objekt pravděpodobně chlebové pece nalezený v SV cípu plošného odkryvu. Na základě omezeného nálezového souboru nelze s určitostí vyloučit zda se nejedná až o časně novověkou záležitost. Spolehlivě do 1. poloviny 17. století lze datovat mohutnou požárovou destrukci, již byl objekt pece zasypán. K situacím zanikajícím na přelomu vrcholného středověku a raného novověku patří studna či cisterna na Z okraji plošně zkoumané části, tesaná z části do skalního podloží. Ve výplni objektu byly

odlišeny čtyři fáze zásypu. Starší vrstvy obsahovaly keramický materiál 15. - 16. století, zatímco nejmladší fázi zásypu tvořila 150 cm mocná požárová destrukce s četnými úlomky mazanice s keramikou 15. - 17. století (datování souboru středověké keramiky provedl V. Kašpar). Tato studna může souviset s existencí domu, jehož zahloubenou patrně sklepní část se podařilo zachytit pod podlahou východní zaklenuté suterénní místnosti tvořící jeden ze dvou donedávna dochovaných pozůstatků domu zaniklého bombardováním 25.3. 1945. Obě paralelní suterénní prostory tvoří nejjihnější část plošně zkoumaného areálu. Je pravděpodobné, že po zániku vrcholně středověkého domu, jehož relikty tvoří zejména výše popsaná zahloubená část, vznikl nový dům právě v těchto místech. Termín *post quem* pro vznik tohoto domu, který se v jádře dochoval až do roku 1945 jako čp. 25 a jehož sklepy se dochovaly do doby výzkumu, lze klást na přelom 15. a 16. století. Vznik domu čp. 25 zhruba v polovině 16. století nepřímo podporují i výsledky stavebně historického průzkumu K. Hanzlíkové.

Michal Bureš – Jiří Valkony, Archaia

PRAHA 10 - VRŠOVICE

VRŠOVICKÁ A PETROHRADSKÁ ULICE PPČ. 1121

Rozsáhlý zjišťovací výzkum (plocha okolo 7000 m²) zachytil pod současným terénem velmi dobře zachované, v 2. polovině 20. století zaniklé objekty novověké tvrze a hospodářského dvora. Nejstarší náplavové vrstvy Botiče obsahovaly druhotně přemístěné pravěké zlomky keramiky (halštát - latén) a nacházely se v niveletách 198,20 m n.m. (na severu), 199,3 m (na jihovýchodě) a 200,3 m (na jihozápadě). V severovýchodní části plochy byla odkryta dispozice novověké tvrze (ve tvaru písmene L), na východní straně podél koryta Botiče hospodářské budovy východního křídla dvora a při jihozápadním nároží rozsáhlá dispozice dvou podélných křídel pivovarských budov, mezi nimiž vedl z kamenných kvádrů vyžděný mlýnský náhon. Pod samotnými zachycenými objekty hospodářského dvora i na jeho dvoře se nacházely četné stratigrafie a superpozice novověkých vrstev a situací. Holocénní půdní horizont byl zachycen pouze v jihozápadní části plochy v niveletě 198,70 m, kde nasedal na štěrkopískovou terasu v niveletě 198 m (v severní části plochy okolo 197,30 m). Před zahájením výzkumu v severozápadní části dispozice, tedy v prostoru zaniklého novověkého mlýna, byl výzkum na zásah stavebního úřadu ukončen. Provedena zde byla geofyzikální prospekce (PhDr. RNDr. Jiří Dohnal - RNDr. Zdeněk Jáně; Oddělení užití geofyziky PřF UK Praha), která společně s vyhodnocením archivních materiálů a indiciemi získanými v průběhu zjišťovacího výzkumu (zachycení zahloubené terénní deprese - příkopu východně od zaniklého mlýna, destrukce shořelé dřevěné konstrukce s náleзовým inventářem 1. poloviny 15. století při dně tohoto příkopu) zde umožňují hypoteticky uvažovat o existenci staršího objektu - středověkého dvora či tvrze ze 14. století (v místě zaniklého mlýna či západně od novověké tvrze). Předpokládaná rozsáhlá novostavba, která počítala téměř s kompletní likvidací pod zemí dochovaných konstrukcí nebyla naštěstí doposud realizována. Řešení případné památkové ochrany objektu či jeho následného výzkumu je možno definitivně řešit až po provedení zjišťovacího výzkumu v prostoru zaniklého mlýna.

Vojtěch Kašpar, Archaia

PRAHA 10 – ZÁBĚHLICE

K PRÁDELNĚ ČP. 4

Výzkum formou odborného dohledu probíhal při hloubení základových pasů novostavby rodinného domu a přerostl v dokumentaci vertikálního řezu. Nehluboké výkopy porušily

mocné humusovité kulturní vrstvy (povrch 217,70 - 218,00 m n. m.), vzniklé sídlištní akumulací či transferem z vyšších poloh a obsahující pravěké zlomky keramiky datovatelné do mladší a zřejmě i pozdní doby bronzové. Do této vrstvy byly zahloubeny základy, nejspíše trojprostorového domu orientovaného štítem k dnešní ulici K Prádelně s delší osou sever - jih (zahloubená zadní komora a mírněji zahloubená jizba v jižní části zkoumané plochy, celková délka minimálně 15 m). Stavení nejspíše zaniklo v průběhu 17. století a jeho pozůstatky byly předlážděny kamenným štětem. Vydlážděný dvůr byl ze dvou stran (ze severu a východu) obestavěn novostavbou hospodářského stavení ve tvaru písmene L. Výzkumem se podařilo částečně identifikovat jeho východní a severní křídlo. Geologické podloží nebylo dosaženo

Jan Jeřáb - Vojtěch Kašpar, Archaia